לידידי היקר
לי מאד עסקן
נמרץ ורב
הכשרון הר׳
מאיר שנקולבסקי נ״י
בניו ־ יארק
ברכת מז״ט
חמה ונלבבה
לנשואיו שלו
א״ג פרידנזון.

בית־יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים
דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות אגודת־ישראל אין פּוילן
רעדאַקטירט דורך א״ג פרידנזאָן

לאָדזש־וואַרשע־קראָקע	ב״ה תמוז תרצ״ט	נומער 157	זעכצנטער יאָר־גאַנג

ווידער הייבן מיר אָן בײַ דער „אלף"

דער רעיון פון צונויפרופן אונדזערס אַ שרייבער־אַסיפה, האט דאך זוכה געווען צו ווערן אַ ...אַקט. לכתחילה האט עס אויסגעזען צו זיין נישט מעגלעך און נישט צום דורכפירן. פון אַלע זייטן מניעות און העמונג, חששות און ספיקות און נישט ווייניק, אַפילו ביטול צו זיך אַליין.

ווייזט אבער אויס, אַז ווען אַן־אַרויסגירופינע איניציאַטיוו האט בײַ די אַרויסרופער אַליין די טיפע הכרה פון זיין תועלת, קען שוין גאָרנישט אָפּהאַלטן, ס־זאָל נישט אויסגיפירט ווערן די גימאַכטע איניציאַטיוו.

אונדזער רעדאַקציע האט גיהאַלטן פאַר נייטיק צו נעמין אין דער האַנט די דאזיקע איניציאַטיוו. שוין דערפאַר האבן מיר טאַקי עס גימוזט אונטער־נעמין, ווייל די באַוועגונג, וואָס מיר דינין און די מחנות, וואָס גרופּירן זיך אַרום אונדזער טריבונע, נייטיקן זיך דערין אַממיינסטן.

אונדזערע שולן, לערערשאַפט, יוגנט־פירערנס און אַלע פון אונדזער באַוועגונג לאָזן אונדז נישט קיין מנוחה און פאַרלאַנגין ליטעראַטור, ביכער און שריפטן, וואָס זאָלן לערנין, דערציען, באַוואוסטזיניק מאַכן דעם עולם, וועגן אונדזערע הייליקסטע קנינים.

זיי פאדערן פון אונדז, און מיט רעכט. מיט זעכצן יאָר צוריק, האבן מיר אָנגיהויבן. מיר האבן צוגיזאָגט מיט די ענינים זיך צו פאַרנעמין און מיר האבן עס אויך גיטון. נאך ווייט אבער זענין אונד־זערע מעשים נישט גינוגנט אויף דעם שטח. מיר אַליין ווייסן דאָס און ווייטער אָפּקומין בלויז מיט סטערעאָטיפּישע תשובות פון „נישטאָ קיין ליטעראַטור פאַר אונדזער באַוועגונג" האבן מיר שוין נישט גיקענט.

אויך דאָס מאָל האבן מיר גימאַכט אַ גאַנג לויט אונדזער טראַדיציע און רגילות: צוגיין צו דעם ענין זאַכלעך, ערנצט און מיט גרויס ישוב הדעת.

מיר האבן פאַרבעטן קודם־כל אונדזער שרייבער־עולם, כדי אַריינצוברענגין אַ ביסל בירור אין די ענינים פון ליטעראַרישן שאַפן און ממילא ווי אַזוי ס־דאַרף בכלל זיך אַנטוויקלין זייער טעטיקייט אויף דעם פאַרוואָרלאָזטן שטח.

אויף דער שרייבער־קאָנפערענץ איז אין די דאזיקע ערנצטע פראַגן אַ סך נתברר געוואָרן און אויף להבא וועלן זיכער אַרויסקומין אַ סך תיקונים. דער ערש־טער אויסשמועס וועט ברענגין ווייטערע אויס־שמועסן און די השפעה פון אַזעלכע אויסשמועסן קען נאָר זיין לטובה.

אבער נישט בלויז בײַ טעאָרעטישע וויכוחים וועט עס בלייבן. אַזוי לפּחות איז די האָפינונג גיגעבן גיוואָרן. אַלע בכלל און יעדער באַזונדער דאַרף די פּערספּעקטיוון פון בטחון זיך נאך אויסברייטערן, און אין בשותפותדיקער מיטאַרבייט פון יעדן איינים איז אָפּהענגיק די הצלחה.

עס איז גילייגט גיוואָרן דער יסוד צו דער ניי־גי־שאַפינער גיזעלשאַפט פון אַגודיסטישע שרייבער און ליטעראַטור־פריינט „אלף".

דער ערשטער סימן, וואָס לייגט דעם חותם אויף דעם מהות און אויפגאַבן פון דער גיזעלשאַפט איז דער אָריגינעלער נאָמין „אַלף", וואס באַטייט: אָנ־הייב, התחלה, ערשטע טריט.

אמת, שוין צוואַנציק יאָר זענין מיר, אַגודיסטישע שרייבער, טעטיק פאַר דער זאַך. מיר האבן שוין הינטער זיך אַפילו חשובע דערגרייכונגין, אויפטוּן און מעשים – דאך הייבן מיר אָן אויפסניי מיט פרישן מוט, באַנייטער ענערגיע און דער עיקר, מיטן ערשטן שטאַרקן רצון צו זיין שעפעריש און אַקטיוו.

דער נאָמין „אלף" ווערט פונאַנדערגינומין. אויף ראשי־תיבות אין יידיש און זאָגט אַלץ, וואָס די גיזעלשאַפט דאַרף שאַפן און טון.

אגודיסטישע **ל**יטעראַטור **פ**ריינט.
אגודיסטישע **ל**יטעראַטן־**פ**אַראייניקונג.
אגודיסטישער **ל**יטעראַטור־**פ**אַרלאַג.
אגודיסטישער **ל**יטעראַטור־**פ**אַנד.
אגודיסטישע **ל**יטעראַטור־**פ**רעמיע.

יעדער מקצוע פון די פיניף איז אַ פּרט פונים כלל, וואָס פירט צו איין תכלית: צו באַשאַפן דאָס אַלץ, וואָס איז נייטיק, דרינגענט נייטיק, כדי מחזק צו זיין דאָס יהדות, שעפעריש צו מאַכן דעם רעיון פון אַגודת־ישראל און ס־זאָלן אויפלייכטן די אורות פון אמונה און דעת אין יידישן פאָלק.

מיר חלומין נישט אַפילו, אַז די נייע גיוואַגטע אונטערנעמונג איז אַן־ענין אויף טעג, וואכן צי חדשים. עס מוז דויערן יאָרן ביז ס־וועלן זיין ממשותדיקע דערגרייכונגין. דאָס אויפקלערן און אויסטייטשן די אויפגאַבן פון „אלף" אַליין, וועט פאדערן אַ סך כוחות און רייכע מיטלין.

פאַרדאָס אבער האפן מיר דערמיט אונטערצובויען אונדזער אגודת־ישראל פעסטע אָנלען־זיילן, אויף וועלכע זי וועט זיך קענין אויפסניי פאַרפעסטיקן און אויסבויען.

דער גוטער רצון פון אַלע גיטרייע פון אונדזער מחנה מיט אונדז מיטצואַרביטן און האָבן אַ חלק אין דער עבודת־הקודש, דאָס אויג פון אונדזערע מנהיגים און גדולים, וואָס וועט באַוואַכן מיט אהבה און פיעטעט אונדזערע מעשים, דאָס אַלץ וועט בעזר השם אונדז פירן אויף די וועגן מצליח צו זיין.

איבער אַלימין וועט אבער אונדז שטאַרקן אין אונ־דזער אָנהייב דאָס נישט צולאָזן קיין פעסימיסטישע גידאַנקן, די הכרה און דאָס באַוואוסטזיין, אַז ווידער הייבן מיר אָן בײַ דער „אלף"!

א״ג פרידנזאָן

תוכן

אג"פ: ווידער הייבן מיר אָן בײַ דער „אלף"
הרב אלחנן וואַסערמאַן: עיקבתא דמשיחא
הרב טובי׳ הורוויץ: עת לדעת
ד"ר נתן בירנבוים: איין הילף
י"ל גערשט: ביכער, שרייבער און לייענער
א. י. ליפּמאַנאָוויטש: דריי מעשהלעך
יהודית גלאַזשטיין: לידער
מ.וו. ניעסטעמפּאָווער: וועגן צו דער אייגנער וועלט
ישראל עמיאָט: פאַרשטאַנין
ד"ר העשיל קלעפּפיש: אַ בריוו פון ארץ־ישראל
זעליג שאַכנאָוויטש: אלי׳ הנביא
י. עמיאָט: ליטעראַרישע נאָטיצן
בנות-בלעטער:
פייגע זעליצקא: וועגן צו אַלע בנות אָרגאַניזאַציעס
עלא שמולעוויטש: אָרגאַניזאַציע
די ערשטע אַגודיסטישע
שרייבער קאָנפערענץ אין לאָדזש
ידיעות און מודעות

הרב ר' אלחנן וואַסערמאַן

עיקבתא דמשיחא

די צייט, אין וועלכער מיר לעבן ערשט איז אַן־אומגיוויינטלעכע; איבערהויפּט בנוגע דעם יידישן מצב זעען מיר צו אַזעלכע זאַכן, וואָס קיינער האט זיך נישט פאַרגישטעלט. די פּאַסירונגען קומען מיט אַזאַ שנעלקייט, און זענען אַזוי אויסערגיוויינטלעך און איבערראַשנד, אַז מע בלייבט ווי צוטומלט נישט פאַרשטייענדיק, וואָס איז דאָ פּלוצלינג גיוואָרן. „והייתה משוגע ממראה עיניך" – דאָס גיפיל קומט, ווען מע באַטראַכט אַלץ מיטן מענטשלעכן פאַרשטאַנד; אבער, אַז מע זוכט אין דער תורה, ווערט אַלץ קלאָר און פאַרשטענדלעך. אַלע פּאַסירונגען אין דער יידישער גישיכטע, אין דער פאַרגאַנגינהייט און אין דער קעגנוואַרט, זענען פאַרגיקומען און קומען פאַר אַקוראַט, ווי זיי זענען פאַרויסגיזאָגט אין דער תורה שבכתב און אין דער תורה שבעל־פה. יעדיס וואָרט פון דער תורה איז רעאַל. דאָס איז די גרעסטע רעאַליטעט אין דער וועלט. מיט טויזנטער יאָר צוריק האט מין אונדז פאַראויסגיזאָגט: „והפיצך השם בכל העמים, מקצה הארץ ועד קצה הארץ" (פ' תבא) – איז דאָס גיוואָרן אַ פאַקט. אויב ס־זענין נאָך ביז יעצט גיוועזן פאַרוואָרפינע ווינקעלעך אין דער וועלט, וואו ס־זענין קיין יידן נאָך נישט גיוועזן, ווערן זיי יעצט דאָרט אַהינגיטריבן. עס מוז פאַרווירקלעכט ווערן בוכשטעבלעך דער „ככל העמים" – צווישן אַלע פעלקער; „והייתה עשוק (פאַגראַמירט) ורצוץ – (רצוץ־משפט, באַרויבט פון רעכט) – זעען מיר ערשט מדינות, וואו מע פּאַגראַמירט יידן און נאָכדעם ווערן יידן גימשפּט, אַז זיי האָבן „גימאַכט" אַ פּאַגראָם אויף גויים. כדי צו פאַרשטיין דעם זין פון די יעצטיקע יידישע פּאַסירונגין, זאָל מין זוכן אין פסוקים און מאמרים וועגן עקבתא דמשיחא, דאָס הייסט: וועגן דער לעצטער צייט פון גלות פאַר דעם קומין פון משיח. פאַרגלייכנדיק די לעבידיקע פאַקטן מיט אַלץ, וואָס איז דאָרטן פאַרויסגיזאָגט גיוואָרן ווערט מין זעען אין דער תורה, ווי אין אַ קלאָרן שפּיגל, די פּאַסירונגין און זייערע סיבות. אַלץ, וואָס איז דאָרטן פאַראויסגיזאָגט גיוואָרן איז יעצט אַ פאַקט, און אַלע יעצטיקע פאַקטן זענין דאָרט פאַראויסגיזאָגט גיוואָרן.

• • •

די יידישע גישיכטע איז גיטיילט אין תקופות: תקופות התנאים, תקופות האמוראים, תקופות רבנן סבוראי, תקופת הגאונים, תקופת הרבנים אא"וו. די לעצטע תקופה פון דער יידישער גישיכטע איז באַוואוסט אין די כתבי־קודש אונטערן נאָמין: „אחרית הימים" (די לעצטע טעג) און אין דער גמרא ווערט אָט די תקופה באַצייכנט מיט די ווערטער „עקבתא דמשיחא" (די טריט פון משיח), אדער „חבלי משיח" (די משיח־ליידן). נאָר „אחרית־הימים" אַנטהאַלט סיי די צייט פון פאַר דער גאולה, ווי אויך די צייט בשעת משיח וועט קומין; אבער „עקבתא דמשיחא", אדער „חבלי משיח", באַטייט נאָר די לעצטע צייט איידער משיח וועט קומין. וועגן אָט דער תקופה שרייבט דער רמב"ם: „כל דברי הנביאים מלאים מזה" (אַלע רייד פון די נביאים זענין פול מיט אָט דעם פּעריאָד). און ווירקלעך גיפינט זיך אין חומש און אין די דברי הנביאים גישריבן, ווי עס וועט זיין אין יענער צייט דער גייסטיקער און מאַטעריעלער מצב פון יידן. אין דניאל (י"ב) שטייט, אַז ס־וועט זיין אַן־עת צרה לישראל, וואָס יידן האָבן נאָך נישט גיהאַט זייט דעם טאָג, ווען זיי זענין גיוואָרן אַ פאָלק, ד"ה, אַז זאָגאַר אין די צייטן פון חורבן בית־המקדש זענין די צרות נישט גיוועזן אין אַזאַ מאַסשטאַב. דאָס זעלביקע שטייט אין ירמיהו (ל'). די חז"ל, וועלכע האָבן דאָס אַלץ קלאָר פאַראויסגיזעען, האָבן זיך אויסגידרוקט (סנהדרין, פ' חלק ושלהי מסכת סוטה): „ייתי ולא אחמיניה" – זאָל משיח קומין, אבער מיר וואָלטן עס נישט וועלן צוזעען, צוליב דער שרעקלעכקייט פון די צרות, וואָס איז פאַרבונדן מיט עקבתא דמשיחא. דער ווילנער גאון שרייבט: די גאולה ווערט אָנגירופן „לידה" – גיבורט – „חלה וגם ילדה ציון" (ישעי' ס"א) – דער עם ישראל וועט דאַן ווי פון דאָס ניי גיבוירן ווערן און אַזוי ווי פאַר אַ גיבורט מוזן זיין ווייטיקן – חבלי לידה – מוזן דאָ אויך זיין די ליידן און וואָס נעענטער צו ביאת המשיח אַלץ מער וועלן די צרות זיין שרעקלעכער. אין גלות־מצרים איז אויך אַזוי גיוועזן: „תכבד העבודה, תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו" (פ' שמות) – יעצט איז אויך אַזוי אין מאַנכע מדינות: די פרנסה נעמט מין אָפּ ביי יידן און שטייערן הייסט מין זיי צאָלן.

* * *

ביי דער שירה גיפינט זיך אין דער תורה אַ פאָרוואָרט (דברים ל"א, י"ט, כ"א) און אַ נאָכוואָרט (דברים ל"ב, ט"ו) – אַ זאַך, וואָס מע גיפינט נישט ביי קיין שום פרשה אין דער תורה. פון דעם איז צו זעען די אויסערגיוויינטלעכקייט פון דער פרשה. וואָס שטייט דאָרט? – דאָרט איז פאַראויס גיזאָגט אַלץ, וואָס ס־וועט פּאַסירן מיט יידן ביז דער צייט פון משיח. וועגן דער לעצטער צייט פאַר משיח זענין דאָרט פאַראַן אייניקע פסוקים, וועלכע ווערן דאָ ציטירט לויט פירוש רש"י: „כי ידין השם עמו ועל עבדיו יתנחם", – בשעת הקב"ה וועט שוין האָבן גימשפּט זיין פאָלק, ד"ה בשעת יידן וועלן שוין האָבן אָפּגיקומין אַלע פּורעניות, וועלכע זיי האָבן פאַרדינט, דאַן „ועל עבדיו יתנחם" וועט קומין די גאולה. ווען וועט עס זיין? – „כי יראה, כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב", בשעת הקב"ה וועט זעען, אַז עס ענדיקן זיך די כוחות פון כלל ישראל און ס־איז נישטאָ קיינער ווער ס־זאָל זיי העלפן, דאַן וועט קומין די גאולה. דאָס זעלביקע איז איבערחזרט אין נביא: „ואביט ואין עוזר, ואשתומם ואין סומך, ותושע לי זרועי" (ישעי' ס"ג) – איך האָב אַ בליק גיטון און ניש־טאָ קיין העלפער, איך בין פאַרוואונדערט גיוואָרן, ווי ס־איז נישטאָ קיין אונטערשטיצער, דאַן האט מיין אָרים מיר גיגעבן די הילף. אין אַ צווייט אָרט שטייט: „וירא כי אין איש" וגו' (דאָרט) – דאָס באַטייט, אַז ס'איז נישטאָ ווער ס־זאָל פאַר זיי מתפּלל זיין. און דאַן: „ואמר אי אלהימו, צור חסיו בו" – השם ית' וועט זאָגן: וואו זענין אייערע אָפּגעטער, אויף וועמין איר האט גיהאָפט, אַז זיי וועלן אייך שיצן? „אשר חלב זבחימו יאכלו", צו וועמין איר האט מקריב גיווען קרבנות פון דאָס בעסטע, „יקומו ויעזרוכם", זאלן זיי אייך העלפן. דאָ שטייט, אַז אין די לעצטע צייטן פאַר דער גאולה וועלן יידן דינין צו פאַרשידינע עבודה־זרהס, דענקנדיק וועגן יעדער עבודה־זרה בשעתה, אַז זי וועט זיי העלפן. וועלכע עבודה־זרה האט מין גידינט? – מע דאַרף פאַרשטיין, וואָס איז דאָס אַזוינס עבודה זרה; יעדע זאַך, וועגן וועלכער אַ מענטש דענקט, אַז דאָס קען אים אַ טובה אדער אַ רעה טון, אויסער השם ית', איז עבודה־זרה (כך מטיבה וכך מריעה — סנהדרין). ערשט זאָל מין זיך דערמאַ:ין, צו וויפל עבודה־זרהס מע האט גידינט אין די לעצטע הונדערטער יאָר; אָנהויבנדיק פון די אַזוי גירופינע השכלת־בערלין, ריכטיקער גיזאָגט הסכלת בערלין, אויף וועלכער מע האט גיהאָפט, אַז זי וועט ברענגין אַ ישועה. בשעת ס־האט אָנגיהויבן ווייען אַ ווינט פון ליבעראַליזם זענין יידן גיוועזן אין די פאָדערשטע רייען פון די ליבעראַלן. נאָך דעם, אַז דער ליבעראַליזם האט אויסגילעבט זיינע יאָרן, האָבן יידן זיך גיוואָרפן צו דעמאָקראַטיזם, סאָציאַליזם, און אַלערליי „איזמין", מיט וועלכע מיר זענין „גיבענטשט". צו די אַלע עבודה־זרהס האט מין מקריב גיווען קרבנות אין געלט און נפשות. אבער זיי האָבן אַלע פאַרפירט. קיין איינע פון זיי האט נישט דערפילט די האפינונגין, וועלכע מע האט דערוואַרטיט פון זיי. נאָך מער, די אַלע „איזמין" זענין גישטאָרבן מיט אַ „מיתה חטופה", מיט אַן־אומנאַטירלעכן טויט. זיי זענין פאַרשוואונדן פּלוצלינג, אומגיריכטערהייט. מיט וואָס דערקלערט זיך עס? — אין יחזקאל (כ"ט) שטייט, אַז מצרים וועט גישטראָפט ווערן „יען היותם משענת קנה לישראל", ווייל יידן האָבן אויף די מצריים גיהאָפט, וואָס זענין אייגנטלעך שולדיק די מצריים? נאָר דאָס איז פון די משפטי־התורה, אַז עבודה־זרה זאָל בטל ווערן; „ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" (פ' בא) און „והאלילים כליל יחלופון", אַז יידן האָבן גיהאָפט אויף מצרים, האָבן זיי גימאַכט פון די מצריים אַן־עבודה־זרה.

מיר האָבן גיזעען אַ וואונדערבאַרן פאַקט: אין אַ מדינה, וואו ס'זענין גיוועזן 16 מיליאָן סאָציאַליסטן, זענין זיי איבער נאַכט פאַרשווינדן אַזוי, אַז ס־איז פון זיי קיין זכר נישט גיבליבן. דאָס איז גיוועזן עבודה־זרה, צו וועלכער יידן האָבן זיך גיבוקט און מקריב גיוועזן די גרעסטע קרבנות. מע האט גיהאָפט אויף קאָמוניזם, אַז דאָס וועט ברענגין פרייהייט און גלייכהייט – איז גיקומין די רויטע ממשלה און האט גיוויזן, וואָס אַזוינס איז „גלייכהייט און פרייהייט". מיר זעען, אַז די אַלע עבודה־זרהס, אויף וועלכע מיר האָפן זענין אַלע צובראָכן און באַשפּיגן. זאָגט הקב"ה: „יקומו ויעזרוכם", – פאַרוואָס העלפן זיי אייך נישט? — „ראו כי אני, אני הוא", עס איז שוין צייט, אַז איר זאָלט פאַרשטיין, דאָס איך, נאָר איך קען אייך העלפן. אבער מע וויל נישט פאַרשטיין. מע קלאַמערט זיך נאָך אין די רעשטלעך פון גוססדיקן דעמאָקראַטיזם, דאָס וועט אונדז אבער אַזוי העלפן, ווי ס־האָבן אונדז גיהאָלפן די פריערדיקע עבודה־זרהס.

• • •

אין דער לעצטער צייט איז צו באַמערקן, וואו מע קומט צווישן יידן טרעפט מין דאָס זיי זענין צוזאַמינגיקומין, אדער צוזאַמינגילאָפן פון די פאַרשידנסטע געגנטן. אַמאָל איז נישט אַזוי גיוועזן. יעדע געגנט האט גיהאַט זיינע יידן. עס האט נישט פּאַסירט דאָס אין איין שטאָט זאָל זיין אַ גרויסע צאָל יידן פון ווייטע געגנטן. מה נשתנה? איז דערויף גיוועזן אַ באַזונדערע נבואה וועגן אונדזער צייט: „והניעותי בכל הגוים את בית ישראל כנוע בכברה", (עמוס ט') – יידן וועלן ווערן צוואָרפן אַזוי ווי קערנער בשעת מע זיפּט זיי. פלעג זאָגן דער חפץ חיים ז"ל: אין דער זופּ פאַלט איין קאָרן נענטער און איינער ווייטער, אבער בלייבן אויף איין אָרט בלייבט קיינער נישט. אַזוי וועט זיין מיט יידן אין עקבתא דמשיחא. ער האט גיזאָגט בשם הראב"ד (שילהי עדיות) דאָס איידער משיח וועט קומין וועלן זיין יידישע פאַמיליעס צוטיילט. די עלטערן וועלן זיין אין איין מדינה און די קינדער יעדער אין אַן־אַנדערער מדינה און מע קען נישט צוזאַמינקומין ביז אליהו וועט קומין „והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

נאָך אַ דערשיינונג איז צו באַמערקן: די גאַנצע וועלט איז יעצט אין אַן־אויפגירייצטן צושטאַנד. מע גיפינט זיך אין אַ וואַלד צווישן אויפגירייצטע ווילדע חיות. איין מדינה אויף דער צווייטער און אין דער זעלבער מדינה איין נאַציע אויף דער צווייטער און אין זעלבן פאָלק איין פאַרטיי אויף דער אַנדערער וכו', אַ דערשיינונג, וואָס איז קיינמאָל נישט גיוועזן אין אַזאַ אַלוועלטלעכן מאַסשטאַב. דאָס איז גיוואָרן פאַראויסגיזאָגט וועגן עקבתא דמשיחא אין דער נבואה „אשלח את כל האדם איש ברעהו".

„בדור שבן דוד בא פני הדור כפני הכלב (סוטה ופ' חלק) דער מנהג פון אַ כלב איז, אַז ער לויפט פאַראויס פאַר דעם בעל־בית. עס זעט אויס, דאָס דער כלב גייט וואו ער וויל און דער בעל־בית קוקט אויף זיין כלב און גייט נאָך. אבער מיר ווייסן, אַז אין דער ווירקלעכקייט איז עס גאָר פאַרקערט: דער בעל־בית גייט, וואו ער האט נייטיק און דער כלב לויפט פאַראויס, וואו דער בעל־בית וויל גיין, אויב דער בעל־בית קערט זיך אום צוריק, לויפט דער כלב אויך צוריק און פאַראויס. בשעת עס פירט זיך ביי יידן לויט דער תורה, זענין די פני הדור די וועג־ווייזער. זיי באַטראַכטן וואוהין מע דאַרף גיין און דער דור גייט נאָך נאָך די פני הדור. אין עקבתא דמשיחא וועט זיין גיבראָכן די אויטאָריטעט פון דער תורה; וועט דער דור גיין, וואו ער פאַרשטייט און די פני הדור וועלן זעען, וואו דער דור וויל גיין און דאָרט וועלן זיי פאַראויסלויפן, ווי דער כלב (בשם הגאון ר' ישראל ז"ל סאַלאַנטער). מיר זעען יעצט, ווי רבנים לויפן מיט דער גאַס צו ווייזן זייער „דעמאָקראַטיזם" און מע לויפט באַרג אַראָפּ ביז צום אָפּגרונט. אַ צווייטע באַדייטונג פון „פני הכלב", פלעג זאָגן דער חפץ חיים ז"ל (בשם הגרי"צ בנו של בעל נפש החיים ז"ל). די נאַטור פון אַ כלב איז, אַז מע וואַרפט אויף אים אַ שטיין לויפט ער בייסן דעם שטיין. בשעת עס שטייט אויף אַ המן אויף יידן דאַרף מין וויסן, אַז דאָס איז נאָר אַ שטעקן, מיט וועלכן מע שלאָגט יידן פון הימל. „הוי אשור שבט אפי" (ישעי'). עס האט נישט קיין זין, אַז מיר זאָלן האַלטן מלחמה מיט דעם שטעקן, ווייל אין הימל פעלט נישט קיין שטעקנס. „הרבה שליחים למקום", מע דאַרף אָנווענדן מיטלין, אַז מע זאָל פון הימל נישט וואַרפן דעם שטעקן. אבער אין עקבתא דמשיחא וועט נישט זיין קיין דעת, וועט מין לויפן בייסן דעם שטעקן, ווי דער כלב. דאָס זעט מין יעצט, ווי אונדזערע מאָדע:נע פירער האָבן דערקלערט קריג די מעכטיקסטע מלוכות אין דער וועלט. מה כוחנו ומה גבורתנו? מיר וועלן שיסן מיט יידישע אַרטיקלען אין יידישע צייטונגען. וואָס איז דער רעזולטאַט פון דעם? אויפרייצן די שלאַנגין וואָס מער אויף יידן. די פירער זעען נאָר דעם שטעקן און ווילן נישט וויסן ווער עס שלאָגט מיט אים. „והעם לא שב עד מכהו".

„בעקבתא דמשיחא חוצפה יסגי", עס וועט זיך מערן חוצפה. נאָך אַ באַדייטונג פון יסגי איז – גדולה. צו זיין מגדולי הדור אין די פריערדיקע צייטן האט זיך גיפאָדערט תורה, יראה און חכמה. אין עקבתא דמשיחא וועט זיין אַ „גדול" דער, וועלכער באַזיצט חוצפה, און וואָס מער חוצפה ער האט אַלץ מער „גדול" איז ער.

„בחרב ימותו כל חטאי עמי". האט דער חפץ חיים גיזאָגט בשם הזוהר, אַז די גזירה פון חרב איז גיוואָרן איבערגיביטן אויף עניוות. פאַר דער גאולה וועלן יידן ווערן אָרים. ‚„עם עני (גיפּייניקט) ודל אושיע" (עמוס), פלעג ער זאָגן: די, וועלכע האָבן נאָך געלט זאָלן נישט מיינין, אַז דאָס געלט וועט בלייבן ביי זיי. מע וועט אָפּנעמין ביי יידן וואָס זיי האָבן. אַז זיי וואָלטן האָבן שכל דאָס צו פאַרשטיין וואָלטן זיי גיוואוסט, וואָס אויפצוטון מיט דעם געלט, כל זמן עס איז נאָך ביי זיי אין האַנט. ס־איז שוין מער, ווי צוואַנציק יאָר. זייט דאַן זענין זיינע רייד שוין מקוים גיוואָרן ביי דעם גרעסטן טייל פון יידן. דאָס איז פאַראויס גיזאָגט אין דער גמרא: „אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" (סנהדרין).

נאָך אַ זאַך האט דער חפץ חיים דאַן גיזאָגט: ס־ווערן יעצט אין אַ קורצער צייט אַזעלכע ענדערונגין אין דער וועלט וואָס אַמאָל פלעגט עס דויערן הונדערט יאָר. מע זעט, אַז דער גלגל הזמן דרייט זיך מיט אַן אויסערגיוויינלעכער שנעלקייט. „מה זה עשה לנו ה'?" וואָס האט דאָס אונדז ג־ט גיטון? פאַרוואָס איז דאָס יעצט אַנדערש ווי שטענדיק, האט ער גיזאָגט: ס־האָבן זיך אין הימל אָנגיזאַמלט חשבונות פון בריאת עולם ביז היינט. די אַלע חשבונות מוזן אויסרעגולירט ווערן איידער משיח קומט, ווייל דאַן וועט בטל ווערן דער יצר הרע. קומט אויס, אַז ס־וועט זיך שליסן דאָס גאַנצע וועלט־גישעפט, וועלכיס איז באַשטאַנין אין מלחמת היצר. מוז יעדער נפש באַצאָלן וואָס ער איז גיבליבן אַ בעל־חוב צום הימל. און אַזוי ווי די צייט איז קורץ ביז משיח, מוז דאָס ווערן שנעל. זייט דער חפץ חיים ז"ל האט דאָס גיזאָגט – מיט צוואַנציק יאָר צוריק – ביז היינט, האט זיך דער לויף פון דער צייט נאָך מער פאַרשנעלערט. עס פּאַסירן יעצט זאַכן ממש איבער נאַכט, וואָס אַמאָל פלעגט עס דויערן פיל דורות. מע זעט אַז די צייט לויפט אַזוי ווי איינער שטייט און יאָגט זי: „לויף וואָס שנעלער". יעדער דענקנדער מענטש קען פון דעם אַליין פאַרשטיין, אַז מיר לעבן יעצט אין אַן־אויסערגיוויינלעכע צייט, וועלכע וועט ברענגין גיוואַלטיקע שינויים אינים מצב פון דער גאַנצער וועלט און דאָס וועט נישט לאַנג – לפי ערך – לאָזן אויף זיך וואַרטן. ווייל מיט יעדן טאָג פאַרשנעלערט זיך אַלץ מער דער גיוואַלטיקער לויף פון דער צייט, אַזוי, אַז אין איין יאָר לויפט יעצט אָפּ די צייט אַ סך יאָרהונדערטן.

ושננתם לבניך. לערנין תורה מיט קינדער איז גיוועזן דער פונדאַמענט, אויף וועלכן ס־האט זיך גיהאַלטן יידישקייט במשך טויזנטער יאָרן. דער אידעאַל פון יידישע עלטערן איז גיוועזן: זייערע קינדער זאָלן זיין גדולי תורה ויראה. וואָס וועט זיין וועגן פרנסה? האט מין גיוואוסט: „מאן דיהיב חיי יהיב מזוני" דער וואָס גיט לעבן וועט געבן צום לעבן. אין די לעצטע דורות, פאַרלירנדיק די אמונה, האט מין ממילא פאַרלוירן דעם בטחון בה'; מוזן עלטערן פאַרזאָרגן דאָס קינד מאַטעריעל. מיט וואָס פאַרזאָרגט מין עס? מע זאָל אים געבן שטודירן, דאַן וועט ער שוין זיין פאַרזאָרגט אויפן גאַנצן לעבן. דאָס וועט זיין אַ ישועה אויך פאַר כלל ישראל. אַז מיר וועלן, האָבן אַ מענגע שטודירטע וועט מין האָבן פאַר אונדז דרך ארץ. וויפל מע האט פאַרזאָרגט דעם יחיד און דעם כלל ישראל דורך אונדזער געיעג נאָך שטודיום, ווייזט זיך אַרויס לעצטנס. דאָס איז מאַטעריעל, אבער גייסטיג האט מין זיי פאַרזאָרגט. מע האט אויסגיהאָדיוועט גאַנצע גוים, נאַציאָנאַלע און אינטערנאַציאָנאַלע. וועלכע מיטלין ווענדיט מין אָן אין הימל קעגן דער גייסטיקער מגפה? „תיסרך רעתך" שטודירנדע יוגנט, אינטעליגענץ, זענין היינט די הויפּט־שלעגער און פייניקער פון יידן אין די מערסטע מדינות. די יידישע סטודענטן ווערן גיטריבן דורך זייערע „חברים" מיט אייזערנע שטעקנס. אַנשטאָט וואָס יידן פלעגן זיך מוסר נפש זיין אויף לימוד התורה, זענין יידישע קינדער זיך יעצט מוסר נפש אויף האָבן דעם כבוד צו זיצן אויף איין באַנק מיט ווילדע אויסוואורפן.

(סוף קומט)

שמונה פרקים להרמב"ם אין יידיש

פון א"מ ראגאוו.

אין די „שמונה פרקים" ווערן גיגעבן די נייטיקסטע השקפות פאַרן יידישן מענטש, ווי אַזוי זיך אויסצולעבן אין מידות־תורהדיק און בכלל האָבן אַ ריכטיקן תורה־בליק אויף וועלט, לעבן און מענטש.

ס־טאָר נישט פעלן קיין איין יוגנט־גרופּע וואו ס־זאָל נישט גילייענט ווערן „שמונה פרקים".

פרייז 85 גראשן.

הרב טובי׳ הורוויץ
אבדק״ק סאניק

עת לדעת

[באמערקונגען צום זאמל-בוך „עת לעשות״ פון ד״ר נתן בירנבוים ז״ל]

אין א צייט וואס מיר קענען אמווייניקסטן טון, מוזן מיר אממייסטן לערנען, וואס מע דארף צו טון, כדי אז ווען השי״ת, וועט אונדז צוריקגעבן די מעגלעכקייט צו טון, צו ווירקן און צו שאפן, זאלן מיר שוין באטש וויסן וואס מע מוז, וואס מע קען, און ווי אזוי מע דארף טון אלס יידן און מענטשן, כדי אויסצופירן דאס שליחות וואס הקב״ה האט גיגעבן יעדער יידישער נשמה בפרט און דעם גאנצן יידישן דור בכלל, צו דערפילן אין דער קורצער צייט פון אונדזער קיום אין דעם עולם העשי׳.

אוודאי קען מין היינט נישט פיל טון פארן כלל. ווערטן וואס זענען גישאפן גיווארן במשך פון דורות ווערן צושטערט מיט איין מארש, אפילו מיט א בלוטלאזן מארש. מיט דעם איבערנעמען א פראד־טעקטאראט אדער בלויז א האלב אפוטרופסות פון א מדינה, ווערט אלץ וואס עס איז אין דער מדינה גישאפן גיווארן זייט דורות חרוב ומוחרב, ווי אזוי קען מין אין אזא צייט האבן חשק צו בויען און צו שאפן, אין א צייט וואס כדי נושא חן צו זיין ביי עפיס א האלב ווילד אבער רוצחיש שבט, קען מין ווען צושטערן דאס שענצטע ווערק וואס איז גיבויט מיט בלוט און שוייס פון א פארצווייפלט פאלק, וואס האט אין דעם גיזובט זיין לעצטע האפינונג, אויסגיגעבן הונדערטער מיליאנען פון נאך איבערגיבליבינים ביסל ארימקייט, ווי דאס וויל איצט טון ענגלאנד מיט דעם יידישן ווערק פון ארץ ישראל.

אזא צייט וואס מע שטייט מיט טויט־אנגסט פאר גאז׳ מלחמות מיט באקטעריאלאגישע משחיתים איז בשום־אופן נישט קיין צייט פאר גרויסע פאלקס־מעשים. דאס הייסט נישט, אין דער צייט צו זיצן מיט פארלייגטע הענט צו ראטיווין איין ייד דעם צווייטן, צו דערהאלטן די מוסדות התורה והחינוך אין די באדראטע און שוין רואינירטע אדער האלב רואינירטע תקומות צו דערהאלטן מיט אלע כוחות, וואס איז גישאפן גיווארן אין הייליקן לאנד פון אונדזערע אבות קעגן די נייע סכנות. אבער די ארביט איז אלץ א סטאטישע, נישט קיין דינאמישע, שאפן און בויען קען מין איצט נישט פיל. ס־איז פשוט נישטא דערצו די פיזישע מעגלעכקייט.

אין דער צייט מוזן מיר אבער מאכן א חשבון הנפש, און זיך פרעגן, צי אין דער צייט. וואס מ־האט יא גיקענט טון, צי האבן מיר גינוג גיטון, און דאס, וואס ס־איז גיטון גיווארן צו דער זאך, איז אלץ ריכטיק גישעען? און ווי אזוי וואלט איצט אויסגיזעען, ווען מע וואלט פריער גיוועזן בעסער גיטון און וואס דארף מין פון דער צייט לערנען, כדי „לכשירחיב״ צו קענען און בעסער און מער טון, ווי ביז יעצט. צו דעם איז די איצטיקע צייט זיכער באזונדערס מסוגל.

דערפאר פארדינט דער „בית־יעקב״־פארלאג מיט א״ג פרידנזאן בראש א באזונדערן דאנק פון דער יידישער גיזעלשאפט, וואס גראד איצט האט ער ארויסגיגעבן ד״ר נתן בירנבוימס ז״ל גיזאמלטע שריפטן „עת לעשות״. דא האט דער יידישער לייענער פאר זיך דעם חשבון הנפש פארטיק. אין דעם חשבון הנפש זעט מין, אז פאר דעם גרויסן מחבר איז דער היינטיקער מצב שוין מיט א שטיק צייט, מיט פיל יארן פריער גיוועזן באקאנט; אז ביי אים איז עס שוין גיוועזן דאן הוה און ער האט שוין גיהאלטן פאר זיין זעענדיק יידיש אויג די תקופה פון נאך דעם פאטאלן קריזיס און ער האט גיפרואווט בעטן ביי זיינע צייט־מענטשן צו טון אלץ בעוד מועד, אז דער קריזיס זאל נישט אויס־פאלן פאר אונדז אזוי פאטאל.

אבער קיינער האט אים נישט גיהערט, קיינער האט אים נישט פארשטאנען, אפילו מיר, זיינע נאנטע, וואס האבן מער פארשטאנען ווי אנדערע, אבער אויך נישט גינוג פארשטאנען.

דאס ביכל „עת לעשות״, האב איך דעם גאנצן קאלענדארישן לויף מיטגילעבט, מיטגיארביט מיטן גרויסן מחבר ז״ל ביי פיל מאמרים, יעדער ווארט איבערגישמועסט, איידער ס־איז גידרוקט גיווארן. איך האב גישלינגען די ווערטער פונים לעבידיקן מקור, איז נאטירלעך פאר מיר גיוועזן א סך־הכל פאר מיין זכרון.

אבער איך קען מיך דערפון נישט אפרייסן. איך גידענק, ווען זיין „עת לעשות״ איז גיוועזן א דונערדיקע רעדע צו די אונגארישע ארטאדאקסן, וועגן באקוועמלעכקייטס־אומגליק און צופיל צופרידנקייט מיט זיך, פון די יריאים, וואס צעשטערט דעם שעפערישן כוח פונים רעליגיעזן יידנטום און מאכט פון הולך אן־עומד און דערנאך חלילה א יורד.

איך גידענק, ווען כ־האב צוגיגעבן די הערות און פסוקים צו זיין מאניפעסט „דברי העולם״ וואס איז גיוועזן ארויסגיזאגט סתם פון א יידיש הארץ און פון א יידישן מוח קריסטאליזירט און מיין אויפגאבע איז גיוועזן צו גיפונען די מקורים אין די כתבי הקודש און אין דברי חז״ל, וואס ס־איז מיר אויך גילונגען (זע מיינע הערות אונטער פסיידאנים „אחד העולים״)

איך גידענק, נאך דער באלפור־דעקלאראציע, ביי דעם שרייבן „נאר איין הילף״ אינים ווינער יידישן טאגבלאט „מארגנפאסט״, ווי מיר האבן גיזוכט ער זאל מילדער שרייבן, נישט אזוי ארויסזאגן, וואס ענגלאנד קען מאכן פון דער באלפור־דעקלאראציע, ווייל ס־איז דאן גיוועזן פאליטיש שעדלעך פאר יידן, אויך האט דאס גיקענט ארויס־רופן די ביטערסטע שנאה צו ד״ר נתן בירנבוים מצד גיוויסע ציוניסטן. ער האט נישט אלץ גישריבן וואס ער האט אונדז גיזאגט, נאר ער האט דארט גינוג גישריבן, כדי דער היינטיקער לייענער זאל נישט מער זיין אזוי אנטוישט, צוליב די גישעענישן פון דער לעצטער צייט אין ארץ־ישראל.

איך גידענק זיין רונערן אויף דער וועלט־הילף־קאנפערענץ אין קארלסבאד. ווען איך בין מיט אים גיוועזן ביי דעם גרויסן מאסן־מיטינג אין קור־פער־יוניאן־זאל, פון וועלכן ס־איז איצט נולד גיווארן דער מאמר וועגן יידישע עמיגראציע, וואס ער האט גישריגן „גיוואלט״ יידן, וואו זענט איר? צי זענט איר בלינד?

וואלט מ׳ין אים אין אמעריקא און אויף דער וועלט־הילפס־קאנפערענץ גיוועזן גיפאלגט, וואלט היינט גיוועזן א סך ווייניקער צרות און דאס עמי־גראציע־פראבלעם וואלט שוין היינט גיוועזן פאר־ענטפערט אין דער גרעסטער מאס.

מיר איז פשוט גיוועזן א רחמנות, ווען ער איז מיט מיר אין ניו־יארק אין בראדוויי־סענטראל־האטעל גיבליבן אליין נאך א גישפרעך מיט ה׳ שלום אש, מיט ש. ניגער, ש. י. אימבער און גרשון באדער, זיינע אלטע באקאנטע שרייבער פון דער השכלה־צייט. ער האט מיר גיזאגט בזה־הלשון: „וואס טוט מין, ווען מע זעט, אז חברים זענען גיבליבן בלינד, בשעת איך בין שוין אין גאנצן א זעעוודיקער. זאג זיי, וואס איך זע און זיי שטעלן אויף מיר אויף אויגן. עפיס ווייסן זיי דאך, אז איך בין אמאל גיוועזן א שטיקל רבי זייערער, אז עפיס אין גאנצן רעד איך נישט פון דער היץ. נאר זיי טראכטן זיך, דאך עפיס א ביסל משוגע, א ביכל איבערגיטריבן און עקסטרעם, ווי זיין שטייגער תמיד״. אט אזוי דענקען זיי זיך איבער מיר, כאטש האק און בראק, קענען זיי נישט אויפהערן צו גליען אין די משכי־לישע אקסיאמען, כאטש האק און־בראק זעען זיי נישט, אז די יידישע מאטעריעלע הילף קען נישט גישעען נאר דורך אלגימיינע מאביליזאציע פון די יידישע כוחות פאר עמיגראציע־רעגולירונג, איידער ס־קומט אן דער „וואנדער־שטורים״, אין דעם פרט האט בירנבוים גיזאגט – פארשטייט דאך מיך אמ־בעסטן ה׳ שלום אש.

„מיין רעליגיעז גיפיל פארשטייט אמבעסטן אימבער, פארט א גאליציאנער, מיר נענטער״... אט די ווערטער האב איך מיר דאן נאטירט און גיב עס צו אלס פירוש צו זיינע מאמרים.

איך קען דאס באשאפן־ווערן פון די אלע גיזאמלטע כתבים און וועל נאך אי״ה ביי גילעגנהייט באלייכטן פיל פון הינטער די קוליסן פון דעם אנט־שטיין פון די מאנומענטאלע מאמרים, וואס וועט אמאל זיין די קלאסיק פון דער רעליגיעזער רע־נעסאנס־באוועגונג.

דערווייל איז גינוג צו באווייזן, אז בירנבוים האט די היינטיקע לאגע גוט פאראויסגיזעען און האט גיוואלט פיל פארהיטן דערפון. מיר ווייסן, אז איצט איז א „עת לדעת״, וועגן וועלכער בירנבוים האט אזוי קלאר גישריבן אין זיינע קלאסישע מאמרים. קיין שום דענקנדיקער ייד דארף נישט פארפעלן צו וויסן, וואס די צייט פארלאנגט פון אים, באזונדערס, און דאס קען ער נאר וויסן דורך דעם גרינטלעכן לייענען פונים בוך „עת לעשות״.

האסטו שוין ביי דיר
דאס בוך
„עת לעשות״

מ. וו. ניעסטעמפאהדער

וועג צו דער אייגנער וועלט

אם אין קמח אין תורה
אם אין תורה אין קמח
(אבות)

פאראן זמנים, וואס דער מענטש פילט זיך גי־הויבן. אלץ איז ביי אים קלאר, לאגיש און פארשטענדלעך. עס איז גרינג אויפן הארץ, לייכט ווי א פעדער. אלץ וואס ארום איז באגאסן מיט ליכט און לעבן. אין דער דאזיקער צייט עק־זיסטירן נישט פאר אים קיין שום שווערע און פאר־וויקלטע פראבלעמען. נישטא קיין פלאנטער. וואס ער באמערקט, זעט און לערנט, איז אזוי אליין פארשטענדלעך, אזוי העל; דאס הארץ איז אנגיפולט מיט פרייד, דער קערפער לייכטשוועבנדיק, דער טאג אזוי זיס און אנגינעם, און די נאכט גישמאק ווי א לעגענדארע אידיליע. מיט איין ווארט: מע פילט בולט ווי דער גאנצער קערפער איז זעעליש לופטיק, א מאדנע צופרידנקייט צוגיסט זיך איבער אלע גלי־דער.

און פאראן א צייט, אין וועלכער מע באטראכט זיך אליין פאר איבריק, נישטיק. אויפן הארץ האט זיך פונאנדערגילייגט א מאדנע פרעסניקייט. מע ווערט אין גאנצן ווי מיט בלוט אנגיגאסן. אלץ קומט ארויס פארנעפלט. ווי א מוראדיקער אומיט כאפט ארום דעם רוים, אין וועלכן מע גיפונט זיך. נישטא קיין אינהאלט, די טעג זענען פוסט און לער, און די נעכט, ווי לאנגע שווארצע פלעקן. מע ווערט פויל נאכגילאזט, מע ווייסט, אז ס־איז אנטשטאנען אן־אי־נערלעכער דוחק, וועלכן מע קען נישט אויסדריקן מיט ווערטער, עס וויל זיך נאר לעבן און אויסוויגן אין „גארנישט״. די נשמה ווערט גילעמט. א גיהיי־מער גרימאס פייניקט אין הארץ, וועלכן מע ווייס נישט מיט וואס איינצושטעלן. ס־נאגט, עס ציט צו אומבאשטימטיס. מע קען זיך לגמרי נישט קיין עצה געבן.

וואס קומט ווירקלעך פאר, סארא מיסטעריעזע שפיל איז עס אויפן גרונט פון דער פסיכאלאגישער וועלט, וואס טוט אונדז אמאל פאראומערן דאס לעבן און אמאל מאכן עס באקוועם?

ווייניק, זייער ווייניק ווייסן, אז דאס גייסטיקע לעבן דארף פונקט ווי דאס קערפערלעכע, האבן נארונג־שטאף, צו שטילן דעם לעבנס־דורשט, מיטלען, וואס זאלן שפייזן דעם מאגן פון דער נשמה, כדי עס זאל דערהאלטן ווערן די גלייכע וואג און מאס. די פאר־שידינע כוחות הנפש זאלן קענען ארביטן בשותפות.

דער מענטשלעכער גייסט איז א צוזאמענשטעל פון פארשידינע העכערע כוחות, טייל פון זיי זענען אפילו היפוכדיק איינער פון צווייטן. פונקט ווי עס איז ביים קערפער, וועלכער דולדיט א פארשידנארטיקייט פון שטאפן און מאטעריעס. דעריבער, גלייך ווי דער גוף, דארף אויך דאס נפש א זעעליש שפייז־צעטל, כדי עס זאל קענען ווירקן און ארביטן נארמאל ווי גיהעריק.

אין דער אלגימיינער פעדאגאגיק און פסיכאלאגיע פארנעמט א גרויס און חשוב ארט, דאס פראבלעם פון נארמאליזירן די גייסטיק־מאראלישע כוחות פון מענטש, וועלכע זענען זייער קאמפליצירט און בא־שווערט צוליב זייער פארשידנארטיקייט און סתירות־דיקייט. ס־פעלט אבער ביי די חכמי־הפסיכאלאגיע פון די אומות־העולם דער צענטראלער פונקט, דאס רויע מאטעריאל, פון וועלכן מע זאל אויסקנעטן א סארט אלגימיינע רפואה פאר די זעעלישע כוחות.

זיי קענען זיך בשום אופן נישט שאפן דעם מפתח־כללי צו דער מענטשלעכער נשמה. די גאנצע ארביט פון דער מאדערנער דערציאונג איז פאראינצלט. ביי איר גאנצער אנשטרענגונג גילונגט איר (אין בעסטן פאל) בלויז שטריכנווייז צו לענקן און פאר־מין דעם כאראקטער. אבער דאס כלליותדיקייט בלייבט ווייטער ווי פריער. דעריבער זענען די מא־דערנע חניכים עטישע קריפלין, אומנארמאל. און דער עיקר איינזייטיק, וואס נישט קענענדיק תופס זיין דאס ארט פון וואניט דער גייסט הייבט זיך אן צו פליסן אין קערפער, אים באלעבן און דינאמיזירן, קענען זיי דאך במילא נישט צוטרעטן צו צענטראל־דערציאונג.

באזונדער לאזט זיך דער דאזיקער חס־רון פילן אין אונדזער צייט, א צייט פון גייסטיקער ליידיקייט, אין וועלכער די נשמה־וועלט איז אין גאנצן פארפליי־שיקט גיווארן. דער יידישער חינוך, ווענינס יניקה עס ציט זיך פון תורה, אויף וועלכער דער חכם מכל האדם האט גיזאגט: „ולכל בשרו הוא מרפא״ און ווי די חז״ל באמערקן עס אזוי טיף און שיין, חש בכל גופו... אייב מע פילט א דעפעקט אין גאנצן קערפער, עס איז עפיס דארט נישט מיט אלימין... יעסוק בתורה. דארף מין דעריבער ארביטן לויטן „צענט־ראלן חינוך־סיסטעם״.

די פארשידינע תכונות־הנפש פונים מענטש, וועלכע לאזן זיך אבסערווירן ביי פארשידינע גילעגנהייטן, דארפן גילענקט ווערן ארום איין נקודה. נאך מער, מע דארף זיך באמיען, אז זייער פארשידנארטיקע אויסשטראלונג זאל שטאמען פון איין אויסגיהעמערטן פונקט, גינוי פרעציזירט, מיט וואנ און מאס, באופן, אז נישט וואז דאס היפוכדיקייט פון פארשידינע נשמה־שטריכן, זאלן נישט שטערן דאס קאלעכרי־קייט פון ציל. נאר פון זיי גופא זאל זיך טאקי שאפן די הארמאנישע גאנצקייט פון גייסטיקער שלימות.

כדי די דערציערישע ארביט זאל האבן ברכה והצלחה, מוז מין אבער פארמאגן גיזונטן חוש און טיפן אריינ־בליק אין דער אינעווייניקסטער וועלט פון מענטש, מע זאל קענען פאר יעדן באזונדער צוגרייטן די גיהעריקע תורה־שפייז. ווארן, כאטש מע דארף בשעת מעשה אין זין האבן דאס כלליות, מוז מין אבער גלייכצייטיק נישט פארגעסן, אז דאס גישעט נאר שטריכנווייז. א נישט איז די ארביט אויבנ־אויפיק, דעריבער איז נייטיק גרינטלעך צו נעמען אין דער ארביט יעדן שוואכן פונקט וואס ווערט באמערקט, און בשעתן פרטיות זאל מין כסדר נישט פארגעסן אינים ציל.

ווען מיר זאלן וועלן דעפיניטיווער אויסדריקן, וואלטן מיר באדארפט אזוי זאגן: דער יידישער חינוך איז פרט הצריך אל הכלל, וכלל הצריך אל הפרט. עס מוז אן אויפהער זיין א פארבינדונג, בשעתן פלעגן די איינצלנע תכונות הנפש מיט נפש אלס גאנצים. תורה אין נישט גינוג מע זאל זי בלויז אויסלערנען דעם צווייטן. מע מוז זיך באמיען זי זאל אויך שפייזן, אריינברענגען פריש חיות אינים מענטש, פונאנדערגיין אין אלע קעמערלעך פון דער נשמה, כדי זי זאל זעטיקן, געבן כוח, זאפט, פאטענץ, אקטיוויזירן די אינעווייניקסטע פערזענלעכקייט. אין געגנטייל האט זי נישט די גיהעריקע חשפעה.

דאס איז דער אייגנטלעכער טייטש פון דער ציטיר־טער משנה „אם אין קמח אין תורה״. אויב מע בא־ווייזט נישט צוצוקליבן שפייזיקן אינהאלט פאר די, מיט וועמען מע לערנט אין תורה, הייסט עס נישט גילערנט, עס האט נישט קיין שום פעולה, זיי זעצן זיך נישט בחדרי לב.

עס נייטיקט זיך דעריבער א טיפער פסיכישער דער־הער צו קענען צופאסן צוגיקליבינע לעקטור פאר יעטוועדן באזונדער אדער פאר יעדער גרופע. לעק־טור, וואס זאל נישט בלויז אינטערעסירן און מאכן נייגיריק, נאר זאל בעיקר שפייזן, זאל זיין א מין בלוט־טראנספוזיע אין דער נשמה. וואס זאל זיך צו־טראגן איבערן גאנצן מענטש. צו דער ארט דער־ציאונג פאדערט זיך אבער, אז דער דערציער צי דערציערן זאל קודם כל אליין פארמאגן גינוג תורה־שפייז, טיפן יידישן בליק און אמת יהדותדיקע אינ־טואיציע, ווייל עס איז גארנישט פון די לייכטע זאכן צו מאכן פון תורה, גיקליבינע שפייז, פאר יעדן לויט זיין גיברויך און דאס איז דער זין פון „אם אין תורה אין קמח״.

מיט אזא דערציאונג ווערט פארן מענטש קלאר דער אופן און וועג ווי אזוי און מיט וואס צו דערהאלטן כסדר די זעעלישע גלייכגיוויכט. ער ווערט צוגי־וואוינט צו אבסערווירן אלע זיינע פעולות, קליינע און גרויסע. דאס דאזיקע עפנט אים די אויגן צו זעען די נישט מערקבארע סיבות, וועלכע מאכן אים היינט א גרינג און צופרידן אינערלעך לעבן און יענע, וואס זענען גורם א דעפעקט אין זיין פאר־הוילנער וועלט און מיט וואס פארא אופן דאס אויסצומיידן אדער פארהיטן. און דאס איז דאך אין תוך גינומען דער אמתדיקער תכלית פון דערציאונג, דער מענטש זאל קענען זיך אן עצה געבן אין זיין לעבן דערהויפט אין פארוויקלטע מינוטן.

חינוך, הייסט לערנען ווי אזוי אומצוגיין, זיך גינוי צו קענען און גיפונען תמיד דעם וועג צו דער אייגי־נער וועלט.

די פארהוילענע קדושה
פון ד״ר משה אשער.

וויכטיקע שטודיע וועגן סעקסועלן יוגנט־לעבן פון יידישן מענטש. די דאזיקע אפהאנדלונג בארירט אלע וויכטיקע פראגן פון דעם דאזיקן ערנצטן פראבלעם אינים גייסט פון יהודות און א תורהדיק קדישה־לעבן.

דאס בוך האט אנגישריבן אין דייטש דער בארימטער רעליגיעזער פעדאגאג ד״ר משה אשער און איז ספעצ־יעל פארטייטשט גיווארן אין יידיש פאר אונדזערע דערציער אין פוילן.

פרייז 95 גראשן.

ישראל עמ אט

פארשטאנען... (סקיצע)

דער טאטע איגנאצי טורקאוויטש, האט נאך גיהאט א קמץ־בערדעלע אויף דער שפיץ גאמבע, האט נאך ליב גיהאט אמאל צו כאפן א שמועס מיט די גיציילטע רעליגיעזע לאקאטארן פון זיין הויז, אריינזאגן אזא ווארט, א תורהלע, און אז דער לאקאטאר האט זיך גיחידושט, דער פאן איגנאצי, דער האלבער משומד, דער הונדערט־פראצענטיקער אסימילאטאר זאל נאך קענין נאכזאגן א תורה, האט דער „פאן איגנאצי" א שמייכל גיטון: כע, כע, איך חידושט זיך. ביז 15 יאר גילערנט, כ'בין נישט בילע ווער, און עס איז אוועק א צעטל יחוס ביז צען דורות.

סוכות־צייט, פלעג ער זיך אריינכאפן צו זיינים א חסידישן לאקאטאר אין סוכה, אונטערזיצן ביים עסן און זיך אנדערציילן זיינע זכרונות, ווי זיין טאטישי ע"ה פלעג אויך אזוי זיצן אין סוכה און אויף פויליש צוגעבן:

– אך! טא צאש נאדזוויטשיינעגא, טא אגראמניע פיענקניע.

דערפאר, דער זון, דער פאן יוזשעק, האט נישט גיוואוסט וואס א ייד איז. אויפגיכאוויט גיווארן באלד פון קליינערהייט צווישן גויים, האט ער זיך פון די יידישע לאקאטארן גיהאלטן פון דער ווייטנס, קיינמאל מיט זיי קיין מגע ומשא נישט גיהאט און ווען דער טאטע זיינער, דער פאן איגנאצי, איז קראנק גיווארן און דער ממונה איבערן הויז איז גיווארן ער, דער פאן יוזשעק, האט ער שטענדיק זיך באמיט, אז עס זאלן נישט צוקומען קיין חסידישע לאקאטארן, וואס זאלן דארפן איבערטרעטן זיין שוועל.

האט זיך טאקי ר' זלמן גיחידושט, ווען אין א שיינים פרימארגן, בעת ער איז נאר וואס פון שטיבל גיקומען, האט אים דאס ווייב זיינס איבערגיגעבן א „וויזיטאוווקע" פון בעל־בית, פון דעם פאן יוזשעק, וועלכער בעט ארויף צו זיך דעם ה' זלמן גראסמאן וועגן א גיוויסן עניין.

גראד איז א וואך ערשט אדורך נאכן פאטער איגנאצ'ס טויט. ר' זלמן האט זיך אנגיהויבן שרעקן. מי יודע, צו וואס דער בעל־בית, דער האלבער גוי, דארף אים האבן? און אנדערש איז באטש גיווען דער טאטע, דער פאן איגנאץ, וואס האט גיהאט א שטיקל סענטימענט פאר די פרומע לאקאטארן. היינט אבער, ווער ווייסט? אפשר וויל ער אים גאר עקסמיסירן, א קשיא אויף א מעשה?

ר' זלמן דערמאנט זיך טאקי, אז פארן לעצטן קווארטאל איז ער שולדיק דירה־געלט, האט נישט פארלויפיק צו באצאלן, און דאס איז א גאנץ גוטער תירוץ פטור צו ווערן פון יידישן לאקאטאר...

דער פאן מאוריצי האניגמאן פון שכנותדיקן הויף איז אויף אזא אופן פטור גיווארן פון זיינע יידישע „כאלאטשאזשיס" מיט זייערע זמירות און פרייטיק־צו־נאכטסן, מיט די סוכות און די סוכות־טעג.

אפשר, טראכט זיך ר' זלמן, איז דער פאן, נישט ווערנדיק שוין גישטערט פון קיינים, אויך זיך גיפרואווט א נעם צו טון צו די פרומע איינוואוינער פון הויף.

מיט א צאפלדיגן הארץ איז ער דערביבער ארויף צום בעל־בית. דער יונגער פאן יוזשעק איז גראד צו דער באשטימטער צייט נישט גיוועזן. זיצט אזוי ר' זלמן און באקוקט אויפמערקזאם די אלע קאסטבארקייטן, וועלכע זענין אויסגילייגט איבערן ווארטע צימער אין פאן טורקאוויטשס וואוינונג. ער קען דאס אויג נישט אראפנעמען פון די וואונדערלעכע מאקאטקיס, לאנדשאפטן און צייכנונגען, וואס זענין צעהאנגען איבער די ווענט.

ער באטראכט די מארמארנע זעקס־רעריקע מנורה, די הויך פון א מיטל־וואוקסיקן מענטש, וואס שטייט אין ווינקל פונים צימער, נישט ווייט פון א ברייטער, שווארצער פיאנא, אנגישטעלט מיט זעלטינע בראנז־סקולפטורן, דאן דעם פינקלדיקן גישליפינים קאנדעלאבר, וואס פאלט אראפ פון דער הויך מיט זיין ראזן שיין.

ר' זלמן באטראכט נאך די זעלטינע קאסטבארע טאפעטן און דעם מאזאאיק־אויסגיארביטן טעפיך און קלערט, אז פון דעם אלים האט דער פאן איגנאצי גימוזט פון דעכט וועגן זיך שיידן, גארנישט מיטגינומען מיט זיך. פון דעסט וועגן, טראכט זיך ר' זלמן, איז פארט א שטיקל שאד דער אלטער, אליין אפילו א קנאפער ייד גיוועזן, האט ער באטש ליב גיהאט א ייד. דער זון זיינער, דער פאן יוזשעק, איז דאך א יידן־פיינט. אזוי טראכטנדיק, האט אים ווידער באהערשט די מורא, וואס האט אים דורכגינומען איבערטרעטנדיק די שוועל: קיינמאל לאזט דער פאן יוזשעק נישט ארויף א ייד צו זיך. וואס קען עס זיין, וואס מע האט אים היינט פלוצלינג גירופן? עס האבן זיך אים גינומען פארשטעלן שרעקלעכע בילדער: דאס גרויזאמע בילד פון עקסמיסיע; די פיצעלעך קינדער אויפן הויף, בעטגיוואנט וואלגערט זיך אויפן ברוק, ער איז דאך דעם בעל־בית זיינים שולדיק געלט און האט נישט אפצוגעבן.

די מינוטן פון ווארטן האבן זיך אים פיינלעך גיצויגן. מיט אומגידולד און הארץ־קלאפיניש האט ער זיך קוים דערווארט.

עס האט זיך אויפגימאכט די שכנותדיקע טיר און דער פאן יוזשעק איז גישטאנען אנ־אומיטיקער, ווי א דאקטאר, וואס איז איבערמיד פון צופיל אננעמין פאציענטן. אויף זיין וואונק איז ר' זלמן אים נאכגיגאנגען אין זיין קאבינעט און די איברים האבן זיך ביי אים גיטרייסלט פאר פחד.

א פיינלעכע שטילשווייגיניש. ר' זלמן האט קוים זיך אנגינומען מוט צו פרעגן:

– מיט וואס קען איך אייך דינין?

דער פאן יוזשעק, דער שטענדיק גרויסמוטיקער, גאווהדיקער הער, האט זיך נישט גיוואלט פילן אין דער ראל פון א גיפאלינים און באדערפטיקן, אפילו אויף איין מינוט, און באדארפנדיק פארט די טובה פון ר' זלמנין, האט ער גיוואלט אויסגיפונין עפיס א פארטל, עס זאל נישט אויסקוקן ווי א בקשה. ער האט א קלונג גיטון, און עס איז אריינגיקומען דער הויז־אדמיניסטראטאר, וואס איז גיזעסן אין שכנותדיקן צימער.

ר' זלמן איז אפגיגאסן גיווארן מיט א טויטלעכן שוויס. ערשט ווייס ער דאך שוין מיט וואס עס שמעקט. אוודאי האט אים דער פאן יוזשעק אויף קיין טובות נישט גירופן. יא, ס'איז קלאר, ודער פאן יוזשעק האט נאר גיווארט אויפן טאטנס טויט, כדי ער זאל קענין פטור ווערן פון זיינע יידישע לאקאטארן. דער פאן יוזשעק האט רואיק און מיט זאבקענטיניש גימישט אין די ביכער, וואס דער הויז־אדמיניסטראטאר האט דערלאנגט.

„גראכמאן זלמן האט פאר א קווארטאל נישט באצאלט". פאניע גראסמאן, פארוואס צאלט איר נישט רעגולער? ר' זלמן האט גינומען זיך אפבעטן, גיקלאגט זיך אויף דער שלעכטער פרנסה, אויפן קריזיס, עס קלעקט קוים אויף דער הוצאה, נאר דער אייבערשטער וועט העלפן, ער, זלמן גראסמאן, איז נאך קיינמאל פאר קיין דירה־געלט נישט שולדיק גיבליבן. ער איז אין קיין סאנדיס נישט גיגאנגען און ער האפט, אז ער וועט ווייטער נישט גיין.

א וואונק מיט דער האנט פון פאן יוזשעק האט ר' זלמנין מפסיק גיווען די רייד.

ער האט איבערגיגעבן דעם אדמיניסטראטאר:

– „ספראווא זאלאטוויאנא, מאזשעטשע אישטש".

בלייבנדיק אליין מיט ר' זלמנין האט ער ערשט אנגיהויבן מגלה צו זיין וואס ער וויל:

– מיט וואס קענט איר מיר דינין?

– איר זענט שולדיק פאר דריי חדשים דירה־געלט און האט נישט צו באצאלן, מא, איך וועל אייך שענקין, נאר מיט א תנאי...

ר' זלמן האט ערשט גינומען אפעטימין: איז דאך נאך דא א ג־ט אויף דער וועלט, ער האט דאך גימיינט, אז דער רשע גייט אים שוין ארויסווארפן.

– נאר איר ווייסט, וואס איך פארלאנג פון אייך? – ווענדיט זיך שוין דער פאן יוזשעק עטוואס מילדער – איך האט דאך גיקענט מיין פאטער, א פראגרעסיווער מענטש אפילו, נאר ער האט נאך גיהאט „זאבאבאניס". פארן טויט האט ער מיך צוגירופן און פארלאנגט פון מיר איך זאל נאך אים זאגן „קדיש". נו, איך בין אפילו נישט קיין „זאצאפאניעץ", אבער ס'איז דאך גיוועזן זיין וואונטש.

– איז וואס הייסט עס ווילט איר? – פארשטייט נאך אלץ נישט ר' זלמן, וואסער שייכות ס'האט די גאנצע מעשה מיט די דריי חדשים דירה־געלט מיטן „קדיש". איך פארלאנג, אזוי ווי איך קען דאס נישט טון, ווייל איך האב מיך דאס נישט גילערנט, פארלאנג איך דעריבער, איר פארשטייט דאך אליין, אז איך וועל אייך באפרידיקן, דריי חדשים־דירה־געלט שענק איך אייך, אויך איר וועט דאך קיין מי נישט אנלייגן, איר דאוונט דאך סיי־ווי, שפילט א ראלע א „קדיש"? איר פארשטייט דאך, וואס איך מיין דערמיט.

– – – – – – –

ר' זלמנין איז עפיס אזוי מאדנע גיווארן אויפן גימיט. ניין, קיין שרעק איז עס נישט גיוועזן, נאר א גיפיל, וואס איז נאך ווייטיקלעכער, ווי שרעק.

ער האט פארשטאנען...

ד"ר העשיל קלעפפיש
ירושלים

אבריוו פון ארץ־ישראל

...איר בעט מיך אין אייער לעצטן בריוו, חשובער פריינט רעדאקטאר, אז איך זאל אייך שרייבן מיינע איינדרוקן וועגן דער בית יעקב און בנות־באוועגונג אין ארץ ישראל. נו, זי לעבט דא, די דאזיקע באוועגונג, זי עקזיסטירט. אט דאס אליין איז שוין פאר מיר א פריידיקער פאקט.

איך האב גיוואוסט, אז די בנות־באוועגונג אין ארץ־ישראל איז אפשר די יונגסטע „טאכטער אין אונדזער באוועגונג"; איך האב גיוואוסט, אז צוליב די און יענע סיבות איז אונדזער רעיון גראד קיין ארץ ישראל אריינגידרינגן אמשפעטסטנס.

איך גידענק נאך זייער גוט אייער רייזע קיין ארץ ישראל. דאכט זיך, פאר פיר יאר איז עס גיוועזן, ווען איר האט דעם ערשטן בנות־צוזאמינפאר אין הייליקן לאנד ארגאניזירט. איך האב דעריבער, טרעפנדיק זיך דא מיט אונדזערע שולן, מיט אונדזערע ארגאניזאציעס, פון דאס ניי גיזען דעם גלויבן אין דער גרויסקייט פון אונדזער גידאנק, אין דער אויסשטראלונגס־קראפט פון אונדזער אידעע. אפילו ווען שטיינער ליגן אונדז אויפן וועג, אפילו ווען אומגיהויערע שוועריקייטן, אפילו ווען מניעות פון דעם אדער יענים כאראקטער, אפילו ווען אונדזער ארעמקייט שטייט געגן קאלאסאלער רייכקייט פון אנדערע, זענין דאך נאך פאראן גינוג עלטערן, וואס ווילן זייערע קינדער דווקא אין אונדזערע שולן שיקן, גינוג מיידלעך, גינוג פרויען וואס פארלאנגין דווקא אין די רייען פון אונדזער באוועגונג אריינצוטרעטן.

יא, חשובער פריינט, ס'זענין דא ב"י־שולן אין ארץ ישראל, ס'זענין פאראן בנות־ארגאניזאציעס, ס'קומט דא אן אייער–אונדזער זשורנאל „בית יעקב", און מע לייענט אים מיט אינטערעס און ווארימקייט. מע קלאגט זיך נאר פארוואס איר גיט נישט צו צו יעדן נומער א ביילאגע אין לשון קודש. און אייניקע גאר האבן ארויסגירוקט דעם פארשלאג ארויסצוגעבן בכלל א „בית יעקב"־זשורנאל פאר ארץ ישראל...

שרה שענירער ע"ה האט נישט זוכה גיווען ביי איר לעבן צו באזוכן דאס יידישע לאנד און אליין צו ווארפן אויף דער הייליקער ערד די קערנער פון איר אידעע. אבער נאך איר פטירה לעבט זי דאך דא. איך בין גראד גיווען אינים טאג פון איר יארצייט אין אר"י. און וויפל טרויער־רעדעס זענין גיהאלטן גיווארן און וויפל גידענק־אוונטן עס זענין פארגיקומען. און וויפל פרויען און מיידלעך, יונגע און עלטערע, צווישן זיי זייער א סך, וואס זענין אין אר"י גיבוירן גיווארן, א סך וואס קומין פון מרחקים, האבן ארויסגירעט דעם נאמין פון דער דאזיקער וואונדערלעכער פרוי מיט פארערונג און דערהויבינים גיפיל.

יא, חשובער פריינט רעדאקטאר, מיר זענין דא אין ארץ ישראל. בית יעקב שולן גיפונין זיך אין ירושלים (דריי), אין תל אביב (צוויי), אין פתח תקוה, טבריה, חיפה, בני ברק, רמת גן, ראשון לציון, הרצליה און אנדערע. לעצטנס איז גיגרינדעט גיווארן א לערערן־סעמינאר אין ירושלים אונטער דער אנפירונג פונים פארן בית יעקב פארדינסטפולן עסקן ה' הלל ליבערמאן, און פון א קוראטאריום, אין וועלכן ס'גייען אריין א רייע חשובע פערזענלעכקייטן פונים רעליגיעזן ישוב.

לעצטנס איז גישאפן גיווארן אין ירושלים א ספעציעלע בית יעקב שול פאר „בנות עדות המזרח", ווי מע רופט עס דא, דאס הייסט פאר די קינדער פון די פארשידינע מזרח־יידן, וואס וואוינין אין ארץ ישראל. אן־עולה פון דייטשלאנד ה' אביעזרא וואלף האט די שול גיגרינדעט. איך האב זי באזוכט, און וואסער מערקווירדיקן איינדרוק זי מאכט. ספרדישע מיידלעך, תימנישע, און פון פערסיע, און פון אפגאניסטאן, פון קאווקאז און פון בוכארא. ביז איצט האבן זיי גילערנט אין די „אליאנס־שולן", זיי זענין אבער פון דארט אוועק. זיי ווילן א יידישע, אן־עכט יידישע דערציאונג באקומען. זיי ווילן וויסן וואס יידנטום איז באמת, צו וואס יידנטום רופט און צו וואס טראדיציע רופט. אויך לערערנס פאר דער דאזיקער שול זענין צוגיקליבן גיווארן ספרדישע. זיי קענין די פסיכיק פון די תלמידות, זיי ווייסן וואסער פעדאגאגישער מעטאד ס'איז פאר זיי צוגיפאסט. בין איך גיווען אין דער דאזיקער „עקזאטישער" שול. אין די פאר־פסח־טעג איז דאס גראד אויסגיפאלן, און די מיידלעך, די בוכארישע, די פערסישע, די סירישע, די תימנישע, די אפגאנישע, האבן מיר דערציילט, וואס פסח איז, פארוואס מע מוז עסן מצה און וואס די הגדה זאגט אן. און כ'האב צוהערנדיק די רייד פון די תלמידות פון אפשר דער יונגסטער ב"י שול אין דער וועלט (היינטיקס יאר גיגרינדעט גיווארן און אין משך פון עטלעכע טעג גיווארן פול!) גיטראכט וועגן זייערע שוועסטערן וואס זיצן אין די ב"י שולן אין די פוילישע שטעט און שטעטלעך אין דער זעלבער שעה און לערנין אויך וועגן פסח און וועגן מצה און וועגן הגדה. און איך האב גיזען די פעדימס, וואס וועבן צונויף אט די צוויי יידישע וועלטן, די וועלט פון מזרח און די וועלט פון מערב.

יא, חשובער פריינט, נישט בלויז מיינע באזוכן אין די שטעט און קאלאניעס, צונויפטרעפינישן מיטן וואונדערפולן יידישן הערואיזם און פעלזן־פעסטן יידישן ווילן אין אר"י האבן מיר גיגעבן מאמענטן פון דערהויבונג און גרויסער, שטילער פרייד. אויך דער באזוך אין אט אזא ספרדישער בית יעקב שול אין ירושלים איז פאר מיר גיווען א זעלטינע דערמוטיקנדיקע איבערלעבונג.

גינוי אט אזא דערהויבונג, פריידיקע איבערלעבונג, איז גיווען פאר מיר מיין באגעגיניש מיט דער בנות־בעוועגונג אין הייליקן לאנד. צי דאס זענין די מיטגלידערנס פון דער „הסתדרות בנות אגודת ישראל" אין ירושלים, צי דאס זענין די חברות פון דער בנות־ארגאניזאציע אין תל־אביב, צי דאס זענין די מיטגלידערנס פון דעם בנות־קיבוץ אין תל־אביב, איך האב באמערקט ביי זיי אזויפיל מסירת נפש, אזויפיל איבערגיגעבנקייט פאר דער אידעע און אזויפיל אפערווילקייט אינים קאמף פאר דער אידעע.

אויך זיי שטעלן מיט זיך פאר א פילפארביקן קיבוץ גליות. די שווידער־קאטאסטראפע וואס האט אנגירוקט אין פארשידינע אייראפעאישע לענדער, האט גיברענגט א שטראם עולות פון דייטשלאנד, עסטרייך, בורגענלאנד, טשעכאסלאוואקיי. צום־ערשט איז גישטאנען, דאכט זיך א וואנט צווישן די דאזיקע עולות און די עולות פון פוילן. אבער ביסלעכווייז פאלט זיך די וואנט פונאנדער. דער בשותפותדיקער גורל פאראייניקט. דער בשותפותדיקער אידעאל און דער בשותפותדיקער ווילן אט דעם אידעאל צווישן דער יידישער פרויען־יוגנט צו פארשפרייטן און אין הארמאניע מיטן דאזיקן אידעאל זיך אויסצולעבן.

אידעאליזם איז שוין היינט אן־אפגיבלאקירט, שטארק אפגיבלאקירט ווארט. אומבאדינגט ווערט דערמיט צופיל מיסגיברויכט. אבער אידעאליזם אין זיין ערשטער גישטאלט, אידעאליזם אין זיין פולער באדייטונג, אידעאליזם אין זיין גאנצער מאנומענטאלקייט, האב איך באגעגנט צווישן די בנות־חברות אין ארץ ישראל. די דאזיקע מיידלעך האבן די העזה צו שאפן אן־אינזל אין דער מיט פון א פאר זיי נישט גינסטיקער, נישט פריינטלעכער וועלט. די דאזיקע מיידלעך האבן די העזה צו לעבן אט אזוי ווי זיי ווילן, אזוי ווי די יידישע פארגאנגינהייט וויל און אזוי ווי די יידישע טראדיציע וויל; די דאזיקע מיידלעך האבן די העזה אליין צו שטיין אין קאמף, אליין צו פירן א גרויסן און שווערן גיראנגל, אליין צו דערפילן א היסטארישע שליחות פארן יידישן פאלק.

אליין...

אבער וועגן אט דעם „אליין" וויל איך אייך עטלעכע שורות שרייבן, חשובער פריינט. נישט קיין סך קלענערער אידעאליזם און נישט קיין סך קלענערער מסירת נפש איז כאראקטעריסטיש אויך פאר די בנות־ארגאניזאציעס אין פוילן. אבער דארט זענין נישט די בנות־חברות אזוי איינזאם ווי זייערע שוועסטערן אין ארץ־ישראל. איך קען מער־ווייניקער דאס בנות־לעבן אין די פוילישע שטעטלעך. כמעט אין יעדן שטעטל זענין פאראן צווישן די אגודה־פירער און אגודה־טוער מענטשן, וואס פאראינטערעסירן זיך מיט די „בנות" האבן אויפמערקזאמקייט פאר די פראגן און פראבלעמען פון די „בנות" און העלפן זיי אויך אפטמאל מיט ראט און טאט. איך זאג: כמעט אין יעדן פוילישן שטעטל... אויסנאמען זענין אומיטום פאראן. אבער איך דערמאן זיך, למשל, אין אזא ארט ווי בעלכאטאוו, אן ארביטער־שטעטל... און די מענטשן זענין דארט פארהאוויט, פארדאגהט, און גיוויס נישט קיין עשירים און גיוויס האבן זיי נישט קיין צו גרויסן הרחבת הדעת. און דאך – וויפל אינטערעס האב איך דארט אנגיטראפן ביי די אגודה־פירער און ביי סתם „גראע זעלנער" און סתם רעליגיעזע יידן פאר דער בנות־ארגאניזאציע אין זייער שטאט, וויפל זארג, וויפל ווארימע, רירנדיקע זארג!

און ווען איך לויף איצט, חשובער פריינט רעדאקטאר, אריבער אין מיין גידאנק פון בעלכאטאוו ביז...

(סוף אויף זייט יד)

ז. שאַכנאָוויטש

אליהו הנביא

אַ עלף מייל הינטער דער פּרייסיש-רוסישער גרעניץ ליגט דאָס דאָרף טראָסק.

זיינע דריי הונדערט יידישע פאַמיליעס בילדן כמעט 4 פינפטל פון דער גאַנצער באַפעלקערונג. דאָס אַנדערע פינפטל באַשטייט פון גריכיש-קאַטוילישע קריסטן, וועלכע לעבן מיט יידן זייער בשלום.

אָט די דאָזיקע גוטע באַציאונגען ווייזן זיך ביי יעדער גילעגנהייט אַרויס.

שפּאַצירן זיך אַזוי אַמאָל זינדל דער יידישער און איוואַן דער קריסטלעכער וואַסער-טרעגער, וועלכע פאַרדינען זייער שטיקל ברויט דורכן טראָגן וואַסער אין די בעסערע סיטואירטע הייזער.

ס'איז פרייטיק און ביידע קריכן זיך פרידלעך אונטער דער שווערער לאַסט פון די „פּידעס"*). דער יידישער שבת און דער קריסטלעכער זונטיק, וועלכע שאָדן די באַפעלקערונג, פאַרבּרידערן די ביידע וואַסער-טרעגער.

איוואַן טראָגט אָן פאַר זינדלין וואַסער צו זיינע קונים אין שבת, דערפאַר טראָגט אָן זינדל וואַסער צו איוואַנס קונים אין זונטיק. איוואַן, וואָס האָט די וואָך צוגיקריגן נאָך אַ קונה אויף וואַסער, דערציילט דערפון זינדלין, ער זאָל נישט פאַרפעלן צו טראָגן וואַסער דעם קומינדיקן זונטיק צו זיין דאָזיקן נייען קונה, און זינדל דערמאַנט איוואַנין ער זאָל דעם שבת נישט פויל זיין און זיך אויפהייבן הייצן צו דער צייט.

— זינדל — הייבט אָן איוואַן — דו ביסט דאָך עפּיס אַ שטאַרקער מאַמין?

זינדל קוקט אָן דעם פרעגער מיט אַ בליק, ווי ער האַלט אים גיהאַלטן ביים פּולס און גיבּדקנט צי ער איז חלילה נישט פיבער-קראַנק און רעט פון זינען...

יענער אָבער זעצט פאָר רואיק:

— גלייבסטו טאַקי, אַז אייער משיח וועט קומען אייך אויסלייזן און אַלע אומקערן צום יידישן דת?

— גיוויס גלייב איך באמונה שלימה דערין, אָבער וואָס פאַלט דיר עפּיס איין גראַד יעצט די מאָדנע שאלה?

— דאָס וועל איך דיר גלייך זאָגן זינדל, ווען מיר קריסטן וואָלטן אַלע אייערע חוקים און אַלזא אויך דעם שבת, אַנשטאָט דעם זונטיק, גיהאַלטן, ווער וואָלט דאָן שבת איינגיהייצט ביי אייך און ביי אונדז?..

אויף אַזאַ שאלה איז זינדל נישט גיוועזן גינוג צוגיגרייט. זי איז צופיל אַרויס פון זיין האַריזאָנט. ווילנדיק אָבער נישט לאָזן איוואַנין אָן קיין תשובה, ענטפערט ער אים מיטן זעלביקן:

— און דו ווידער גלייבסט טאַקי אין דיין אמונה?

— און אַז אַמאָל וועלן אַלע אָננעמען אייערע גיזעצן, טאַ ווער־זשע, זאָג מיר ברודערקע, ווער וועט אָנטראָגן וואַסער אין אייערע זונטיקס?..

איוואַן שמייכלט פאַרלעגן.

— צווישן מיין פראַגע און דיינער איז דאָך פאָרט אַזאַ גרויסער אונטערשיד. ווי צווישן פייער און וואַסער. ווי האָבן מיר גימאַכט פאַראיאָרן, ווען אונדזער חגא און אייער שבועות זענען אויסגיפאַלן צוזאַמען? וואַסער קען מען דאָך אַ טאָג פריער אָנטראָגן, אָבער די ציגערן הייצן דאָס קען מען דאָך נישט פריער, אַז מע וויל נישט דעם אַנדערן טאָג גיפרוירן ווערן...

זינדל מוז דאָס מודה זיין און זאָגט צו די פראַגע ביינאַכט אין בית-מדרש צו שטעלן צום וויכוח.

אין טראַסק, ווי אין אַלע אַנדערע רוסישע שטעט און שטעטלעך, זענען פאַראַן פאַרשידינע בתי-מדרשים. יעדער מלאכה האָט זיך איר בית-מדרש. די שניידער, די בעלי עגלות און אַנדערע פּראָפעסיעס האָבן זיך זייער באַזונדער קלויז. זיי דאַווינען בציבור און אין די אָוונטן לערנט מען בחברותא עטלעכע שעה. די דאָזיקע בעלי-מלאכות בילדן פאַרשידינע פּראָפעסיעס. יעדע חברה האָט זיך איר רבין. די דאָזיקע וויל זינדל ביינאַכט די אַלע שווערע שאלות פרעגן. אָבער זינדלין איז היינטיקע נאַכט גיגאַנגען מיט דער פּוטער אַראָפּ. ווי נאָר ער איז אַריינגיקומען אין בית-מדרש, האָט ער שוין דאָרט גיטראָפן אַ גרויסן עולם היימישע יידן. אָבער גילערנט האָט מען נישט, כאָטש די ספרים זענען אָפן גיוועזן.

אַן־אומגיוויינטלעכע אויפרעגונג האָט זיך אַרויסגילייענט פון אַלימענס באַוועגונגען.

זינדל האָט אין אַ פּאָר מינוט תופס גיוועזן וואָס דאָ קומט פאָר.

פאַר די לייענער, וועלכע זענען מיטן לעבנס-אָרט פון טראַסק נישט גינוג באַקאַנט, איז כדאי צו באַמערקן:

די נשמה פון דער גאַנצער קהלה איז גיוועזן דער אַלטער לומדישער רב ר' יואל. שוין עטלעכע טעג ווי די רביצין איז שטאַרק קראַנק גיוועזן. אין אַלע בתי-תפילה איז גיזאָגט גיוואָרן תהלים זי זאָל האָבן אַ רפואה בקרוב. פאַר עטלעכע שעה האָט דער רב גילאָזט מודיע זיין דורכן שמש, אַז מע קען שוין אָפּשטעלן די תפילות. עס האָט גיזאָלט הייסן, אַז די קראַנקע איז גיראַטעוועט. דאָך האָבן נישט די דאָקטוירים, נישט די צאָלרייכע באַזוכער און באַזוכערנס נישט גיקענט זען אין דער קראַנקער די מינצטע לינדערונג פון איר שווערער לאַגע.

אָבער אין דער צייט, ווען אַלע זענען פאַרטון גיווען אַרום דער קראַנקער, איז דער אַלטער רב אַרויסגיקומען פון זיין בית-דין-שטוב און אַלע אָנוועזנדיקע מיטגיטיילט, אַז זיי דאַרפן זיך נישט קימערן שטאַרק וועגן מצב, ג—ט האָט דאָ גיבעט פון דער קהלה גיהערט און די קראַנקע איז גיראַטעוועט.

קיינער האָט נישט גיוואָגט דעם רב איבערצופרעגן פון וואַניט ער ווייסט עס אַזוי זיכער, אַז די גיפאַר איז אַריבער. מע האָט נאָר איינער מיטן צווייטן איבערגישמועסט וועגן דעם דאָזיקן מאָדנעם פאַל. עטלעכע ווילן האָבן, אַז ר' יואל זאָל די גוטע בשורה האָבן גיהערט אין חלום. אַנדערע ווידער, אַז אַזוי ווי ר' יואל איז אַ גרויסער מקובל איז אפשר דער סוד דערגאַנגען על פּי קבלה.

אַזוי צי אַזוי, דערווייל איז דאָ וואָס צו דיסקוטירן אין בית-מדרש און אין אָט דעם וויכוח האָט גראָד אַריינגיטראָפן זינדל.

ר' שמעלקע, דער רבי פון דער חברה, האָט גראָד אַ שמעק טאַביק גינומען און אָנגיקלאַפּט אינים פּושקעלע, דאָס איבערגינומען צווישן די פינגער.

ער האָט רואיק גילאָזט אויסרעדן די דיסקוסיע. ער האָט גיוואוסט, אַז סוף כל סוף וועט מען זיך ווענדן צו אים אויסצוהערן אומגידולדיק זיין מיינונג, עפּיס אויך צו זאָגן איבער דער מיסטעריעזער פאַסירונג. רבי־שמעלקעס טריומפירנדיקע רו אין דער סאַמע מיט פון דעם שטאַרק צורייצטן וויכוח, האָט זיין פעולה גיהאַט, און די דרייסטערע האָבן גיוואָגט דעם רבין צו פרעגן, ווי ער נעמט די זאַך אויף.

ר' שמעלקע האָט ווידער גינומען אַ שמעק טאַביק און האָט מיט אַ שטיקנדיקער שטימע אָנגיהויבן:

עס ווייס קיינער נישט פון אייך, וואָס עס קומט דאָ פאָר. איך אַליין ווייס אויך נישט צי איך קען דעם גאַנצן אמת יעדן פון אייך דערציילן. איך קען אייך נאָר דאָס זאָגן, אַז וואָס איך האָב היינט גיהערט פון אייך איבער דעם אַלים איז הבל הבלים.

דאָס בטוחות, מיט וועלכן דער דאָזיקער פּסק-דין איז אָפּגיגעבן גיוואָרן, האָט שוין קיין ספק נישט איבערגילאָזט, אַז ר' שמעלקע האָט מער גיוואוסט, ווי זיינע שול-מתפּללים האָט זיך גיחלומט.

מע האָט ערשט אויף אַן־אמת זיך גינומען צו אים, ער זאָל דעם סוד מגלה־זיין. אָבער ר' שמעלקע איז פעסט גיבּליבן. אַן-איינזאַונאיינציקער איז נאָר גיוועזן צווישן די רבנים, וועלכע האָבן די זאַך-פאַרהעלטיניש גיוואוסט, דעם דאָזיקן האָט ער עפנטלעך גיוואָלט פרעגן איבער דער פאַסירונג. אין אַ פערטל שעה אַרום איז ער שוין צוריק גיוועזן.

די פּויזע באַנוצט זינדל זיין שאלה ווי גיהעריק אין ווערטער צוצוגרייטן. אָבער ער האָט נישט גיפונען די נייטיקע אויפמערקזאַמקייט. זי איז אויך קוים צן וויכוח גישטעלט גיוואָרן. ווען ר' שמעלקע איז ענדלעך צוריקגיקומען איז מיט אים גיוועזן אַ פרעמדער, איינגיהילט אין אַ פּעלץ, וועלכע אַלע האָבן באַלד דערקענט פאַרן בן-הרב. ער האָט אין שטעטל מ. אַ רבנות גיהאַט און דערוויסנדיק זיך פון זיין מוטערס קראַנקווערן האָט ער פאַר עטלעכע טעג צוגיאײַלט צו קומען. ער איז גיוועזן דער ווירדיקער זון פון זיין טאַטן. ער איז גיוועזן אין די רעכטע בליענדיקע יאָרן. די חכמת-התורה, וועלכע ער האָט זיינע טעג און נעכט גיווידמעט, האָט אָפּגעגילויכטן פון זיינע גיזיכטס-שטריכן. פּונקט, ווי אין זיין איטלעכער באַוועגונג האָט אַ גיניט אויג גיקענט דערקענען די פיינקייט און איידלקייט פון זיין גאַנצן וועזן.

דער בן-הרב (ער האָט גיהייסן שמחה) האָט זיך גיזעצט אויף ר' שמעלקעס אָרט און האָט אין דער אַרומיקער שטילקייט צו זיינע צאָלרייכע צוהערער גירעדט:

— רבותי, איך מוז אייך צום ערשטן מיין דאַנק אויסדריקן פאַר די אויסערגיוויינלעכע באַוויזן פון צוגיפונדנקייט און פאַרערונג, וועלכע איר האָט אין די סאַמע שווערסטע טעג אַנטפּלעקט דורך הייסע תפלות ותחנונים פאַר מיין טייערער מאַמין. זי איז גיראַטעוועט! און גיוויס האָט איר אייער תפילה מציל גיוועזן. זאָגן דאָך אונדזערע חכמים זכרונם לברכה: „גרעסער איז דער יעניקער, וועלכער איז אַ נהנה מיגיע כפּיו, מער ווי דער ירא שמים". איר אָבער, וואָס פאַרבינדיט ביידע צוזאַמען, די איידלקייט פון דער אַרבּיט און יראת שמים, אייער גיבעט איז זיכער נישט גיגאַנגען צו לער און האָט זיכער גיבּרענגט די רפואה פאַר מיין טייערער מאַמין. זי שלאָפט ערשט אין איצטיקן אויגנבליק גראָד אַ רואיקן, דערקוויקנדיקן שלאָף. ווען זי וועט זיך פון דעם שלאָף אויפכאַפּן, וועלן מיר אויך קענען קאָנסטאַטירן די רפואה, וועלכע מיין טאַטע האָט פאַראויסגיזעען.

פונוואַנען מיין טאַטע ווייס דאָס אַלץ? אַ, מיינע פריינט! ער לעבט שוין און ווירקט ביי אייך אין שטאָט שוין מער ווי אַ האַלבן יאָרהונדערט ווי אייער אב בית דין, אָבער קיינער קען נישט זיין גרויס, זיין הערלעכקייט אין איר גאַנצער טיף. אויך איך, זיין עלטסטער זון און תלמיד, מעסט מיר דאָס וואָרט אָן, אָבער איך דאַרף עס זאָגן, אַז דער לאַנג-יעריקער פאַרקער מיט אים, האָט מיר אַ סך זאַכן פון אים אויפגידעקט, וואָס פאַר אַנדערע איז עס אַן־אייביקער סוד פאַרבּליבן. זיינע מידות, זיין ליבשאַפט צו תורה, זיין אויסדויער פאַר דערגרונטיזין זיך אין איר, איז אַזוי איינציק און אויסערגיוויינטלעך, אַז כ-האָב טעגלעך נייע אומגיאַנטע זייטן פון דער דאָזיקער גרויס אַנטדעקט.

אַזוי צום ביישפּיל, ווען איך בין דינסטיק אָוונט אָנגיקומען, האָב איך נאָר קוים באַוויזן אַ בליק צו וואַרפן אויף דער קראַנקער מאַמין, ווי ער האָט מיר מיט אַ ווינק אויפגיפאָדערט אים נאָכצוגיין אין אַ חדר מיוחד. מיר וועלן לערנין, זאָגט ער, און אין עטלעכע מינוט אַרום זענען מיר שוין פאַרטיפט גיוועזן אין דער סוגיא, מיט וועלכער ער האָט זיך גראָד פאַרנומען. איך האָב קוים גיקענט נאָכפאָלגן דאָס, וואָס מיין טאַטע האָט מיט אַזאַ לייכטקייט אַנטוויקלט. מיין גאַנץ ביסל מחשבות זענען גיוועזן אין קראַנקן-צימער. דער טאַטע דאַגעגן, דאַכט זיך, ווי ער וואָלט אָן דער גאַנצער וועלט פאַרגעסן. פאַר אים עקזיסטירט נאָר די שווערע סוגיא און דער האַרבער רמב"ם, וואָס מאַכט עס נאָך שווערער און די נויטווענדיקייט עפּיס אַ גוטע תשובה צו גיפינען און ער האָט טאַקי די תשובה גיפינען. ווי האָט זיין פּנים גישטראַלט, און ווי האָט די פרייד גיגלאַנצט פון זיינע העלע אויגן, וועלכע זענען קורץ פריער מיט טרערן פון גיבעט פאַר דער מאַמין פול גיוועזן. מיר זענען אַזוי עטלעכע שעה אָפּגיזעסן אין שיעור בעיון, איך האָב נאָך גאַרנישט גיהאַט גיגעסן און גיטרונקען, דערצו בין איך־־נאָך מיד גיוועזן פון וועג. און דער טאַטע איז גיזעסן פאַרטיפט אין זיינער אַ סברא. איך האָב מיך שטיל אַרויסגישלייכט און אַ קוק גיטון צי מע האָט צוגיגרייט פאַר מיר אַ גילעגער.

— ביסטו מיד, מיין זון, ווייל דיך שלעפערט? — האָט ער מיך גיפרעגט, ווען איך בין צוריקגיקומען.

— בפירוש נישט — ענטפער איך בחרפּה פאַר דעם יוגנטלעכן זקן, וואָס האָט מי יודע וויפל טעג גיפאַסט און וויפל נעכט אויף גיווען, נישט אַרויסווייזנדיק קיין סימן פון מידקייט.

— האָסטו דיר נאָך אַצינד באַשטעלט אַ שלאָף-צימער?

— באמת, כ'האָב גימיינט עס איז שוין צייט צו רוען און איך בין אפילו נישט שלעפעריק.

דאָ האָט זיך מיין טאַטע אויפגיהויבן, האָט די גמרא צוגימאַכט און האָט מיט אַ רחמנות-טאָן זון מיט אַ טרערן-שטיקנדיקער שטים גיזאָגט:

— אַ, ווי דו ביסט קאַליע גיוואָרן אין משך פון עטליכע יאָר סך-הכל, זייט דאָן, ווען דו האָסט דיין פאָטער-הויז פאַרלאָזט. דו ווילסט זיך לייגן שלאָפן, נישט האָבנדיק דאָס באַדערפיניש זיך אָפּצורוען, דו ווילסט מאַכן יום-טוב, ווען דו ביסט בכוח אויף צו זיין על התורה ועל העבודה?

אַז דו קענסט אַזעלכעס טון ודאָ, בשעת דיין מאַמע ליגט און ראַנגלט זיך מיטן טויט, ווי האָסטו גימוזט דיין לעבן פאַרשלאָפן, ווייט זייענדיק פון מיר. האָבן מיר קיין צייט נישט איבער הונדערט יאָר אָפּצושלאָפן, און די זיביציק ביסל יעהרלעך, וועלכע גאָטס חסד האָט אונז גיגעבן, זאָלן מיר אָפּקומען מיט חלומות?...

איך דערצייל אים אויך דעם ביישפּיל, אָבער דער שטייגער, ווי מיין טאַטע האָט גיוואַכט איבער יעדן אויגנבליק פון זיין לעבן, כדי עס זאָל אייך נישט קלינגען פאַר אַ שקר און איך וועל אייך זאָגן, ווער עס האָט עס מיין טאַטן דעם סוד מגלה גיוועזן. דער סוד, וואָס באַשעפטיקט אונז אַלימען. איך האָב אים וואָס אַן־אמת, דערוועגן נישט גיפרעגט, אָבער איך ווייס עס פון זיין אייגן מויל, אַז אַלי' הנביא אַליין האָט זיך אים שוין נישט איינמאָל באַוויזן און אים מגלה גיוועזן נאָך מער פאַרבּאַהאַלטינע סודות.

עס איז אוממעגלעך צו באַשרייבן די ווירקונג, וואָס די ידיעה האָט אַרויסגירופן ביי אַלע אָנוועזנדיקע.

— האָט איר נישט אַמאָל אַליין שוין גיהאַט גילוי אלי'? — האָט איינער פון די דרייסטערע צווישן עולם גיפרעגט, נאָכדעם, ווי די ערשטע התפעלות איז פאַרגאַנגען.

— יאָ און ניין — האָט ר' שמחה גיענטפערט — עס איז אַ פלאַדיקע מעשה, וועלכע איך וויל אייך אָבער דערציילן, כדי קיינער זאָל נישט מסופק זיין אין מיינע רייד.

נישט איינמאָל האָט גיטראָפן, אַז מיין טאַטע איז פאַרנומען גיוועזן מיט אַ שווערע שאלה, צו וועלכער עס האָט אים גידאַכט, אַז ער וועט בשום־אופן קיין ענטפער נישט האָבן, אָבער עטלעכע טעג דערנאָך, טיילמאָל אפילו נישט מער, ווי עטלעכע שעה, פלעג ער אַריינקומען מיט אַ ששון ושמחהדיק פּנים און מיר אויפניקלערט דאָס נישט דערקלערבאַרע, אַז כ־האָב מיין התפעלות נישט גיקענט פאַרבּאַהאַלטן. ווען כ־האָב דאַן מיין פאַרוואונדערונג איבערן גיהערטן אַרויסגיזאָגט, האָט ער יעדע הערה דעריבער צוריקגיוויזן, מיט דער באַמערקונג:

— די דערקלערונג איז נישט פון מיר, אליהו הנביא אַליין האָט זי מיר מיטגיטיילט.

דאָס האָט זיך גיקענט טרעפן פיר־פינף מאָל אין יאָר, דאַן האָב איך מיר גימאַכט האַרץ און גיפרעגט דעם טאַטן, צי איז נישט מעגלעך איך זאָל אויך קענען זען אליהו הנביא, ער האָט אָבער נישט גיוואָלט אין אָנהויב דערפון הערן, ביז איך האָב העפּטיק איבערגיחזרט און פעסט אַנטשלאָסן גיוועזן זיך נישט לאָזן מער אַזוי לייכט אָפּפּטרן.

— קענסטו פערציק טעג פאַסטן און דערביי נישט אויפהערן צו לערנין? — האָט דער טאַטע גיפרעגט איך גלייב, אַז פאַר אַזאַ שכר וואָלט איך דאָס באַוויזן — ענטפער איך.

— נו, אויב אַזוי, טו עס טאַקע, און אין דער נאַכט פון פירציקסטן טאָג וועסטו האָבן גילוי אליהו.

עס זענען אָבער אַ סך יאָרן אַדורך, ביז איך האָב די אויפגאַבע גיקענט מגלה זיין. ענדלעך אָבער איז מיר דאָס אין פלוג אוממעגלעכע, נאָך אַ לאַנגיעריקער הסתפּקות און אָפּזאָגן זיך פאַמעלעך פון מותרות דאָך גילונגין דאָס אויסצופירן.

אין אָוונט פון פערציקסטן טאָג קום איך צום טאַטן אַריין מיט דער בקשה, ער זאָל מיר שוין ענדלעך געבן די מעגלעכקייט אליהו הנביא צו זעען.

— גיי אין בית מדרש אַריין, צינד אָן ליכט, לערן אַזוי די גאַנצע נאַכט, זאָלסט אָבער זען דו זאָלסט דאָרט נאָר אַליין קענין בלייבן, דאַן וועט זיך צו דיר אליהו הנביא ז"ל באַווייזן.

אַליין צי בלייבן אין אונזער בית מדרש — רבותי — ביי אונז, וואו מע לערנט יומם ולילה, דאָס איז נישט פון די לייכטע זאַכן, ווי איר ווייסט, ווען איך בין נאָר אַריינגיקומען אין בית מדרש, עס איז גיוועזן אין מיטן שווערן ווינטער, איז דעמאָלט דער בית-מדרש איבערפולט גיוועזן, ביז ס'האָט זיך פאַמעלעך, פאַמעלעך דאָס בית-מדרש אויסגילײדיקט. גיציילטע נאָר זענען גיבּליבן. די דאָזיקע יחידים האָב איך מיט כמה הפצרות קוים איבערגיבעטן זיי זאָלן מיך די נאַכט אַליין לאָזן. ס'איז גאַנץ שווער אָנגיקומען ביז כ'האָב דאָס ביי זיי גיפועלט. ענדלעך בין איך אַליין גיבּליבן. פאַר פאַרזיכטיקייט האָב איך די טיר גיוואָלט צומאַכן, אָבער קוים האָב איך זי צוגימאַכט: מע קלאַפּט! איך עפן די טיר און ישראל גלעזער, וואָס איז אַ האַלב-גיפרוירינער פון זיין אַרבּיט גיקומען, האָט מיך גיבעטן אים אַריינצולאָזן. ער איז גיוועזן אַזוי דורכגיפרוירן, אַז ער וואָלט נישט גיקענט ווייטער גיין. טאָן ער זאָל זיך נישט אָנוואַרימען די גלידער פריער אין אַן־אַנגיגליטן אויוון. אַזוי ווי ס'איז נאָך קיין חצות נישט גיוועזן, האָב איך מיטלייד גיהאַט מיט דעם אָרימאַן און אים אַריינגילאָזט. קוים האָט ער זיך אָבער ביים אויוון גיזעצט, איז ער באַלד איינגישלאָפן און כ'האָב גיהאַט אַ גאַנצע אַרבּיט איידער כ'האָב אים קוים דערריסן. ער האָט דורכאויס גיוואָלט אַזוי בלייבן אַ גאַנצע נאַכט אין בית-מדרש, ווי ער איז שוין גיוואוינט גיוועזן. איך האָב אים אויפמערקזאַם גימאַכט, אַז היינט איז עס אוממעגלעך, דאָס בית-מדרש ווערט גישלאָסן און איז פאַר קיינעם נישט קיין אָרט היינט.

ישראל גלעזער איז ביי דער דאָזיקער ידיעה גיוואָרן אויסער זיך:

— גיזעען אַן־אָרדינונג! אַ בית-מדרש האָט גיפלעגט אָפן צו זיין טאָג און נאַכט. פלוצלינג גאָר צוצומאַכן עס!

אויף צו מאָרגנס האָט ער דערפון גיוואָלט מאַכן אַ גאַנצן פּירוש אין דער קהלה. פאַרמסרן פאַרן רב, אַז אין בית-מדרש קען מען נישט שטענדיק קומען. עס איז שוין חצות גיוועזן. איך האָב אים מיט גוטע רייד קוים אָפּגיבעטן ער זאָל אַרויסגיין. גישווינד וויל איך די טיר צוקלאַפּן מיטן פולן בטחון, אַז דער דערוואַרטיטער גאַסט קומט שוין אָן. ער קען דאָך

---

*) פּידעס — וואַסער-לאַסט

אויך דורך א פארשלאסענער טיר קומען. אבער כ'בין נאך די טרעפ נישט ארויף, ווי מע קלאפט ווידער אין טיר! כ'האב גיקלערט, אז ישראל גלעזער מוז אוודאי צוריקגיין, און טראכטנדיק, אז ער קען נאך מאכן פאר דער טיר א סקאנדאל, האב איך גיוואלט אים בארויקן. דאס מאל איז עס גאר גיוועזן א הויזירער מיט שווערע פעק, וועלכער איז דורכגי-פרוירן און דורכגינעצט פון אומגיוויינטלעכן שניי-שטורים, האט גיבעטן אים אריינצולאזן אין בית-מדרש.

ערשט יעצט האט מיין גידולד גיפלאצט. שטעלט אייך פאר: נאך א פערציק-טאגיקן פאסטן און אין פיבערהאפטער דערווארטונג, וואלט אן אנדערער נאך ווייניקער גיוועזן אויסגיהאלטן דעם נסיון. איך האב דעם אורח קורץ און שארף באטאנט, אז ער זאל גיין, ווייל דאס בית-מדרש איז דא נישט קיין הכנסת אורחים. זאל ער גיין פון וואניט ער איז גיקומען. דער הויזירער האט באדויערט, אז ער קען חלילה פארלוירן ווערן אין אזא שניי-שטורים. איך אבער בין דאס מאל גיבליבן הארט. איך האב די טיר פעסט צוגישלאסן און זיך צו דער גמרא גי-נומען.

דער שטורים האט גיווילדיוועט, אז די פענסטער האבן אזש גיציטערט. איך האב דורך די פענצטער ארויסגיקוקט, א שטייגער, ווי דורך זיי וואלט דער אויסגיבענקטער גאסט באדארפט אהער קומען. איך האב דאן גיטראכט אין אליהוס ווערטער „לא ברעש ה'". דאן איז נאך חצות אריינגיטרעטן א טויטע שטילקייט, וועלכע כ'האב אנגינומען פארן שליח פון נביא. עס איז גיווארן אייגנס א זייגער, צוויי א זייגער. גישפאנט האב איך זיך איינגיהארכט צו יע-דער באוועגונג, גיקוקט אין דער הייך, אויף די זייטן, אויף הינטן — אבער דעם נביא האב איך נישט גיזעען. א פלוצימדיקע מידקייט איז מיך באפאלן. מיט גרויס מי האב איך מיך גיקענט אקייגנ-שטעלן דעם שלאף. גיגאנגען ארויף און אראפ, צו-גילייגט דעם גליענדיקן שטערן צו די אייז-בלומען אויף די פענסטער-שויבן, זיך אנידערגיזעצט, זיך ווידער אויפגישטעלט, ביז ס'איז אוועק איין שעה נאך דער אנדערער, ביז ענדלעך די גאנצע נאכט איז אזוי ארום אדורך. אבער אליהו הנביא איז נישט גיקומען.

כעלות האב איך אפגיזוכט דעם טאטן אין זיין חדר הלימוד.

— האסט אליהו הנביא גיזעען און אים שלום-גי-געבן און ער האט דיר צוריקגיגעבן שלום? — האט דער טאטע מיך גיפרעגט גישפאנט, ווען איך בין צוריקגיקומען.

— אליהו איז אין גאנצן נישט גיקומען, איך האב פארשפארט אים שלום צו געבן.

— אוממעגלעך — האט דער טאטע גיזאגט, — האסט גימוזט אים זעען און מיט אים רעדן.

איך האב דעם טאטן דערציילט, וואס איך האב אי-בערגילעבט. א קורצע ווײלע האט ער נאכגיקלערט דאן האט ער פלוצים א פרעג גיטון:

— איז אמאל נישט גיוועזן א הויזירער ביי דיר, וואס האט א שווערן פאק אויפן רוקן גיטראגן.

— קיינמאל נישט — האב איך גיענטפערט און דערציילט אים דעם פארלויף.

— דער מענטש, וועלכן דו האסט אין שטורים ארויסגיאגט פאר דער טיר איז גיוועזן נישט קיין אנדערער, ווי אליהו הנביא אליין. אין דאזיקן גי-שטאלט האט ער זיך מיר צום ערשטן מאל בא-וויזן.

פאר שרעק און ווייטיק בין איך שיער נישט אום-גיפאלן און ס'האט לאנג גידויערט ביז איך האב צוריק די נייטיקע רו גיפונען. „מיין פאטער" — רוף איך אויס — אבער דאס וואס איך האב גי-טון איז דאך גיוועזן נאר אויף דיין אויסדריקלעכן באפעל קיינעם אין דער דאזיקער נאכט נישט אריינ-צולאזן.

דער טאטע האט מיך אנגינומען ביי דער רעכטער האנט און גיזאגט:

— דו ביסט ראוי אליהו הנביא צו זעען, אבער נישט צו זאגן אים שלום און צוריק גיענטפערט צו ווערן. און ווען דו וואלסט אפילו אנשטאט די פער-ציק טעג פערציק יאר אפגיפאסט, דיין שרעקלעך באנעמען זיך מיטן אורח האט אלץ קאלע גימאכט. אליהו האט דיר גיוויזן, אז דו ביסט נאך נישט אויף דער מדרגה, ווי דו מיינסט. ווי האסטו גיקענט מיינען, אז איך זאל דיך הייסן א גיפרוירינעם, היפ-לאזן אין דער קאלטער ווינטער-נאכט ארויסצואיאגן און אזוי ארום זיך ווירדיק מאכן צו גילוי-אליהו? און ווען איך זאל אפילו האבן פון דיר אזעלכיס פארלאנגט וואלסטו אזא משוגעת נישט גידארפט פאלגן. ווען די ווערטער פון רבין זענען זיך סותר מיט די ווערטער פון תלמוד, דארף מען נישט פאלגן דעם רבין. אין דער תורה שטייט: „ואהבת את הגר" און ווען דיין פאטער, דער צמר שבתלמידים וואלט פון דיר פארלאנגט צו פאריאגן דעם פרעמדן פון דיין שוועל וואלסטו אים באדארפט פאלגן?

האט איר שוין אן השגה ווער כ'האט דעם טאטן מודיע גיוועזן וועגן דער רעטונג פון זיין טרייער פרוי — דאן האב איך אייך שוין נישט וואס צוצו-געבן דערצו.

מיט שפאנונג האבן אלע אנוועזנדיקע די מעשה אויסגיהערט. אין זייער איבערראשונג האבן זיי נישט באמערקט, ווי ר' שמחה האט באלד דעם קהל פ.רלאזט. אויך ר' שמעלקע האט צוגימאכט דעם משניות, ווייל ער האט שוין די היינטיקע נאכט נישט גיקענט מער דערווארטן זיינע צוהערער זאלן זיך נאך קענין קאנצענטרירן אויף עפיס אנ-דערש. אלע האבן פאמעלעך פארלאזן דאס בית-מדרש. בלויז נאר זינדל האט אין גאנצן די פראגע פארגעסן, וואס האט אים שווער גילאסטיט אויפן הארץ. ערשט ווען ער האט אין דער היים די אויס-טערלישע מעשה דערציילט, האט אים זיין פריינט איוואן אין דער הארבער קשיא זיינער פלוצים דערמאנט, אויף וועלכער ער דארף מארגן געבן תשובה. אומזיסט האט ער דעם מוח זיינים גימא-טערט, ביז ער איז ענדלעך, באנומען פון דעם אלים, וואס ער האט היינט אויף דער נאכט גיהערט — איינגישלאפן. צו חלום איז אים גיקומען יענער הוי-זיזער מיט די שווערע גיפעק. ער האט אים אין חלום גיזעען, ווי ער האט די משא פון זיך אראפ-גיווארפן, ווי ער האט זיך צו אים צוגיבויגן און זיין גילאקטן קאפ צו אים גיווענדיט און שמייכלינ-דיק אים גיזאגט:

— דיין פריינט איוואן פרעגט, ווער עס וועט אין משיחס צייטן שבת דעם אויוון איינהייצן, ווען אלע מענטשן וועלן דאך דעם שבת הייליקן — ווייז אים מארגן דאס ארט אין ישעי': „און דאס ליכט פון דער לבנה וועט זיין ווי דאס ליכט פון דער זון, און דאס ליכט פון דער זון וועט זיבן-פאכיק זיין ווי דאס ליכט פון זיבן טעג, און דעם טאג, וואס ג—ט פארבינט דעם בראך פון זיין פאלק און דעם ריס פון זיין וואונד טוט ער היילן".

דיין פריינט וועט דערפון זען, ווי אין משיחס צייטן דאס ליכט פון דער לבנה, ווי דאס ליכט פון דער זון און די זון ווי אור ששת ימי בראשית. מע וועט נישט בלויז שבת גאר אויך אין דער וואכן נישט דארפן הייצן, עס וועט זיין א יום שכולו שבת.

ווען זינדל האט זיך צומארגנס אויפגיכאפט, האט ער קודם גיאיילט צו ר' שמעלקין און אים דער-ציילט די גאנצע מעשה. ר' שמעלקע האט דאס אלץ אויסגיהערט האלטנדיק דערביי זינדלס רעכטע האנט:

— איך האב דיך שטענדיק גיהאלטן פאר א פרומען ייד, אבער אז אליהו הנביא זאל דיר צו חלום קו-מין, דאס האט זיך מיר נישט גיגלייבט.

„אשרי מי שראה פניו בחלים" — איר זענט דער גליקלעכער!

א בריוו פון ארץ־ישראל

(סוף פון זייט י"א)

ארץ ישראל, דערשרעק איך זיך פאר דער ווייט-קייט פונים דאזיקן מהלך.

דא גיפונין זיך „בנות" אליין אין זייער קאמף. דא — וואו די עקזיסטענץ-באדינגונגען זענען דאך פאר די פרישע עולות אזעלכע שווערע, דא, וואו די ארומיקע אטמאספערע איז ווייט נישט פריינט-לעך פאר דער בנות-באוועגונג, דא, וואו די בנות נייטיקן זיך נאך טאפלט אין אויפמערקזאמקייט, הילף, זארג, דא זענען זיי איבערגילאזט גיווארן זייער אייגינים גורל.

דא פעלט ליידער ביי די אגודה-טוער פארשטענדי-ניש פאר דער וויכטיקייט פון דער באוועגונג פון רעליגיעזע פרויען, דא פעלט, לײדער, דער זין פאר דער ערשטראנגיקער באדייטונג, וואס די בנות-בא-וועגונג האט פאר דער יידישער געגנווארט און צו-קונפט; דא פעלט, לײדער, דער ווילן צו ווענדן אן-אויג אין דער בנות-ארגאניזאציע און זעען, וויפל גרויסע יידישע, מסירת נפש דארט טליעט...

דא זענען פאראן נאר גיציילטע צווישן די רעלי-גיעזע טוער, וואס פארשטייען און ווייסן דעם ווערט פון דער בנות-באוועגונג: די מערהייט, לײדער, האט נישט קיין גרויסן אינטערעס פאר דער אין גיראנגל שטייענדיקער פרויען-יוגנט...

ס'איז אויך אין פוילן מיט יארן צוריק גיוועזן אזא תקופה פאר דער רעליגיעזער טעכטער-באוועגונג. ס'האט גיפעלט אויפמערקזאמקייט. דאס פוילישע יידנטום האט אויפגיוואכט, דערזעען דעם באגאנגי-נים פעלער. אין אר"י ווערט היינט, צום באדויערן, איבערגיחזרט דער דאזיקער פעלער.

וואלטן נישט היינט גיוועזן אזעלכע אומרואיקע צייטן, וואלט איך אייך, חשובער פריינט רעדאקטאר, גי-שריבן אט אזוי: קומט צו פארן. קומט קיין ארץ ישראל. קומט דא מיט אייער פלאמיקן ווארט, מיט אייער ברויזנדיקער ענערגיע. מיט אייער מיטרייסנ-דיקן רוף. קומט, וועקט אויף אינטערעס פאר דער בנות-באוועגונג. באווייזט וואסערע באדייטונג א רע-ליגיעזער פרויען-דור האט פארן יידישן פאלק אין אלע תקופות און אין אלע לענדער, און אוודאי אין דער איצטיקער תקופה פון שטורים און איבערברוך און אוודאי אין הייליקן לאנד...

זענען איצט אבער צייטן פון אומרו, שרייב איך אייך נישט אזוי. און איך האב זיך נאר דערלויבט צו שרייבן צו אייך אט דאס דאזיקע בריוול...

ליטעראַרישע נאטיצן

יצחק לעחין — „פון אמאל און היינט", גיזאמלטע מאמרים, לאדזש „תרצ"ט

יצחק לעחין, וואס האט שוין אין זיין ליטערא-רישן סטאזש אזעלכע היסטארישע אפ-האנדלונגען ווי דער „ווינער גזר", „דער חרם אין ליטע אין זיבעצנטן און אכצנטן יארהונדערט" און אנדערע, איז נישט קיין קאבינעטס-מענטש זעט אויס.

ביי אים, גייט פארייניקט דאס גישיכטלעכע, ריין וויסנשאפטלעכע מיטן אקטועלן. דאס דאזי-קע קומט בולט צום אויסדרוק אין זיין איצטיק בוך פון „אמאל און היינט".

אנדערע וואלטן פאראיבל גיהאט אין פלוג אויפן געבן אין איין באנד די אפאלאגעטישע עסייען איבערן תלמוד, און די רעדיס אין לאדזשער שטאט-ראט. וועלכע אונדזער מחבר האט אלס ראטמאן גיהאלטן.

פארטראכטנדיק זיך אבער לענגער איבערן גי-נעבינים ווערק, זעט מען די באשטעטיקונגען פון די פאר התנצלות-ווערטער, וועלכע דער אויטאר האט גיגעבן אויפן תחילת פון זיין חיבור:

„אין די היסטארישע פארשונגען לאזן זיך לייכט דערקענען אפקלאנגען פון אקטועלן לעבן, אין די רעדיס אדער רייזע-בריוו אנטפלעקט זיך אפט דער היסטארישער מאמענט".

לעווין פארמאגט דעם כשרון פון אקטואליזירן ריין וויסנשאפטלעכע אפהאנדלונגען. זייער אינ-טעריסאנט און שפאנענדיק לייענט זיך דער ערשטער מאמר, וועלכער גיט איבער די פארטיי-דיקונג פון תלמוד פון אויטאר פארן קארדינאל-גיריכט אין מיילאנד.

איך לייען די דאזיקע פאסיריגיש און אויפן גידאנק קומען א סך קאפיטלעך פון דער יידישער גישיכטע, צו וועלכן די מעשה מיילאנד קייטלט זיך ווי א רינגעלע. ווי עס שטייט פאר מיר ר' יוסף אלבו פון מאנרעאל, כון די ערשטע תלמוד-פארטיידיקער אין דעם בארימטן וויכוח אין טארטאזע; ר' יחיאל מפאריז און די איברי-קע בעלי-תוספות און די אלע אנדערע אין די וויטערדיקע דורות, ווי ווייניק האט זיך גיענ-דערט; די ראלינגס גיראטן אריין אין די פעפער-קארנס. און די הנחות פון אדוואקאט מארקיז פאטשעלי טיילן זיך נישט קיין סך אפ פון די פאלטשע פארשטעלונגען פון פויבסט פאאולוס דעם פערטן וועגן תלמוד; און אייביק וועט די אויפגאבע זיין פון בארופינע מיט אלטע און נייע מאטעריאלן אויפצואווייזן זייער עם-הארצות אין די ענינים.

שווער פאר א יענים וואס האט גילייענט היינס איטאליענישע רייזע באשרייבונג (פערדער באנד פון זיינע גיזאמלטע ווערק) עפיס נאך דעם איבערן אמאליקן איטאליען צו לייענ ען.

אבער אונדזער אויטאר וויל דא נישט זיין קיין מאלער און קיין דיכטער. פאר אים איז איטאל-יען נישט בלויז:

...דאס לאנד וואו די ציטרינען בליען,
אים דונקלען לאוב גאלד-אראנזשן גליען.

ער גייט דא נישט, ווי געטהע, באשרייבן די „פלארענטינישע נעכטע" ער זוכט אומיטום דעם יידישן שפור. אין ווענעציע טרעפט ער זיך נישט מיט קיין גאנדאלן, נאר גייט זוכן די טראגעדיע פון שארית-הפליטה פון פאלק-ישראל, וואס בידייעט דא ווי א טרוקן בלעטל אויף א דארן-צווייג. די דאזיקע טראגעדיע צייכנט לעווין רעליעף און זי ווירקט מיט איר גרויזאמ-קייט.

דערפאר זענען פארביק די שילדערונגען פון ניי-עם איטאליען „אט איז א באליב א פייערונג אין מיילאנד", די הויפט-שטאט פון לאמבארדיען. ווי האט זיך עס גיביטן זייט היינע האט די שטאט גיזעען! דעמלט דריקט זיך היינע אויס כהאי לישנא: „דאס גאנצע איטאליענישע פאלק איז אינערלעך קראנק, און קראנקע מענטשן זענען שטענדיק פארנעמער ווי גיזונטע; דען נאר דער קראנקער מענטש איז א מענטש, זיינע גלידער האבן אליידנס אויסזעען „ווי זענען נשמה-דיק גיווארן, איך גלייב אפילו, אז דורך ליידנס-קאמפן קענען אמאל די חיות מענטשלעך ווערן. איך האב א ליידנדיקן הונט גיזעען וואס האט אין גסיסה-ווייטיקן מיך כמעט מענטשלעך אנגי-קוקט. דער ליידנדיקער גיזיכטס-אויסדרוק ווערט ביי די איטאליענער אנקעגיווודיק ווען מע רעדט מיט זיי וועגן אומגליק פון זייער פאטערלאנד און דערצו איז אין מיילאנד א סך גילעגנהייטן דא (היינריך היינע: רייזע פון מינכען נאך גע-נוא").

ווי אנדערש זעט אויס דאס בילד פון היינטיקן מיילאנד, וועלכן דער מחבר גיט אונדז לעבידיק איבער.

די יוגנט פון איטאליען מארשירט פריידיק, הגם די מושקעטערן ציקליסטן, די אוואנגארדיסטן מיטן הויפט-קאמענדאנט פון דער באלילא-ארמיי ריטשעש, די אנזאגער פון קריג, וועלן אויך אמאל אזוי טרויעריק אומגליקלעך אויסזעען נאכן עווענטועלן קריג ווי היינע האט זיי אמאל אין מיילאנד גיזעען...

די רעדיס אין שטאט-ראט וואלטן לויט מיין מיינונג נידארפט גיזאמלט ווערן באזונדער. זיי זענען גינוג אינטעריסאנט פאר זיך, און איבריקנס איז דאך דאס בוך ווייט נישט קיין אויסגאבע צום זיבעציקיעריקן יובילייע, אונדזער מחבר האט זיין לעצט ווארט נאך נישט גיזאגט, און עס וועלן זיך מיט דער צייט אזאמלען רעדיס אויף טאפלט ווי דער פארליגנדער ספר. אבער גיטריי זיין די שיטה פון געבן דאס אלטע און דאס סאמע אק-טועלסטע צוזאמען, ווייל דאס איז דער יידישער הווה מיטן עבר, דאס טאג-טעגלעכע מיט זכרונות פון זיין גישיכטע — האט אויך אונדזער מחבר אויסגיקליבן זעט אויס יענע רעדיס, וועלכע האבן א שייכות צום אינהאלט פון עסייען-בוך. די קא-וואלסקיס פון לאדזשער שטאט-ראט גיראטן אי-דער לערע פון די גיפט-מישער אויפן תלמוד פון מיילאנד, און די רעדע וועגן יידישן קינד, טראגט אין זיך אזא היסטארישן הויך, אז דאס בינדט פיל מיט די טרויעריקע קאפיטלען פון אונדזער גישיכטע.

אינטעריסאנט לייענט זיך אויך לעווינס פאלעמיק מיט קרושינסקין וועגן סטאשיצס באציאונג צו יידן.

אין זיין פאלעמיק איז לעווין דער גיסנדיקטער שארפזיניקער יוריסט, ער האט ליב זיין געגנער צו געבן א „נאקאוט" אים גלייך לייגן אויף די לאפאטקיס, ער מאכט אים פאר אן-עם-הארץ, און דאס מיט איין ווארט, מיט וועלכן דער „יידן-קענער האט זיך נעבעך אויסגיבליטשט, יענים האט זיך ערגיץ וואו נעמלעך אויסגידאכט, אז דער תלמוד רופט אן די קריסטן אין מערצאל „עכומים", מער האט לעווין נישט באדארפט. ווי א גיניטער אדוואקאט, וואס פאקט אויף א קרייץ-פארהער א נייטיק ווארט צו זיין טעזע, אזוי האט אים לעווין דא שוין גיקענט אויפווייזן וואסער עס הארץ ער איז נעבעך אין העברעאיש מאכנדיק „עכומים" פאר א מערצאל. ווער ווייס ווי לאנג קרושינסקי, וואלט נאך גיקענט אנגיין פאר א קענער, ווען נישט דער דאזיקער טראף.

זייער אינטעריסאנט היסטארישע סקיצן זענען אויך וועגן מלך באטארי, וואס האט גיזארגט וועגן כשר פלייש, לעמבערגער קהלה-מחלוקת „חילול יוסיפיפור אין אלטן פוילן" און „מצוות ישוב ארץ-ישראל לויטן מבי"ט".

די לייכטקייט פון דער באשרייבונג, די פאפולער-קייט פון סטיל, שאדינין נישט די נייקייט פון די מאטעריאלן און די ערנצקייט פון דער שטודיע; ביי אונז איז: מען אזא ארט סטיל גיוואוינט צו צורעכינען די פובליציסטיק, יודעי חן ווייסן. אז ביי די פראנצויזן שרייבט מען מ"ט אזא נוסח איבער י שווערסטע פילאזאפישע שיטות, און פראפעסאר ריבאט טיף פסיכילאגיש ווערק איבער דער „שעפערישע פאנטאזיע" דערמאנט מיט זיין לייכטקייט א פעליעטאניסטיש וויסנשאפטלעכן ראמאן.

פון די גילעגנהייטס-פעליעטאנען אויף פארשידענע צייט-פעריאדן פירט אונדז דער מחבר מיט אויף א רייזע קיין איטאליען.

אין סומע: מיטן בוך האט אונדזער מחבר בחיון, אז זיין וועג איז נישט בלויז קיין סקיצירטער היסטארישער פרואוו, וועלכער האט אונדז אין זיין פארליגנדן ווערק גיגעבן, נאר דווקא עפיס א גרויסן פארמעסט, אין דער גישיכטע צו אין דער יהדות אפאלאגעטיק. אין וועלכן; מיר זענען (אין דער פוילישער שפראך) ארים. זיין גיניג גרויס וויסן אין גישיכטע און יהדות האט דא פיל צו זאגן, זיין לעבעדיקער סטיל — אוודאי!

י. עמיאט

אַלע, וואָס האבן בריוו פון ד"ר נתן בירנבוים ע"ה דאַרפן זיי צושיקן צו אליעזר שינדלער

נאך מיט א צייט צוריק האט אונדזער חשובער מיטארביטע- אליעזר שינדלער אונטערגינומען ארויסצוגעבן א זאמלונג פון בירנבוימס בריוו.

דאָס חשיבות פון אזא זאמלונג איז קוים אָפּצושאַצן. בירנבוים האט גישריבן במשך זיין לעבן פיל טויזנטער בריוו פון וואָגיקן תוכן, צו די וויכטיקסטע יידישע פערזענלעכקייטן. אין די בריוו האט דער גרויסער יידישער דענקער ארומגינומען פראבלעמען און צייט-פראגן פון קרוב צוויי דורות יידישער גישיכטע. ווען ס-זאל דערשיינען אזא זאמלונג, וועט דאָס אנטפלעקן א סך, א סך שליי-ערן פון ענינים. צו וועלכע ב רנבוים האָט גיהאָט זיין אייגינים אריגינעלן צוגאַנג.

די איניציאַטיוו פון אליעזר שינדלער דאַרף דעריבער הארציק באַגריסט ווערן און אַלע בירנבוים-פריינט דאַרפן דער-צו צוהעלפן מיט אַלע כוחות.

מיט באַדויערן מוז פעסטגישטעלט ווערן, אז פיל פון די באַזיצער פון אזעלכע בריוו, זענען זיך מתעצל צוצושיקן זייערע בריוו און דאָס פארהאַלט דאָס דערשיינען פון די דאזיקע וויכטיקע דאקומענטן.

מיר רופן דעריבער די אַלע, וואָס האבן שוין אַזעלכע בריוו, אים איינצושיקן די אריגינאַלן. ס-איז אויך גאראַנטירט, אַז די בריוו ווערן נאָכן אָפּשרייבן זיי באַלד צוריקגישיקט צו זייער באַזיצער.

אַלע זענען מיר מחויב אונדזער פריינט ה' שינדלער צו פאַרלייכטערן די אויף זיך גינומינע וויכטיקע ארבעט, און דאָס דורך אַזאַ ק:ייניקייט, ווי אים צושיקן די בריוו אָן אָפּהאַלט.

די אדרעס פון אליעזר שינדלער

E. Schindler, New-York-City
0 W 173 str. apt. 16 U.S.A.

לעקסיקאָן „אנשי שם בישראל"

אונטער דער רעדאַקציע פון הרב יהודה ארי' קאַרפּ, ביי דער מיטאַרביט פון ח' רבנים, וויסנשאַפטס-מענער און שריפטשטעלער פון לאַנד און אויסלאַנד

בקרוב דערשיינט העפט 1—2, וועלכער אַנטהאַלט 60 אויספירלעכע ביאגראַפיעס בילדער און פאַקסימיליעס פון די גדולי הדור, צוו. אנד. פון די רביים: גער, בעלז, לייבאוויטש; פון די רבנים, הגאון רח"ע גראדזענסקי (ווילנע), הרב הכולל ד"ר הערצאג (ירושלים), הרב הכולל ר' י"ל צירלסאן (קישינאוו); פון די ראשי ישיבות: ר"ש שקאפ (גראדנע) ר' איסר זלמן מעלצער (ירושלים) ר' אברהם יאפין (ביאליסטאק). פון די וויסנשאפטס-מענער: פראפ. ד"ר נוימאן (עריאן), דאצ. ד"ר בירנבוים. עסקנים: פרעז.ר' יעקב ראזנהיים, פרעז. הרב בערלין א"א.

פרייז פון העפט 1.50 צו באַקומען אין אַלע בוכהאַנדלונגען.

הויפּט־פאַרקויף: ל. קאַזאַק, וואַרשע, נאַלעווקי 5.

פאַר מיטגלידער פון אַלע אַגודיסטישע ארגאַניזאַציעס איז דער פרייז 1 זלאָטע. מע קען עס אויך באַקומען אין אונדזער אדמיניסטראַציע.

בנות-פרעסע

פייגע זעליצקאַ

אפינע ווענדונג צו אונדזערע ארגאַניזאַציעס!

נישטאָ עפּיס ערגערס פאַרן מענטש ווי זיך אַליין נאַרן, זיך אַליין מילד באַצייכנין, אַנטשולדיקן. דער „הוי דן את כל האדם לכף זכות" איז נאר גיזאָגט אין באַצוג צום צווייטן, ווען מע נעמט עס צו זיך איז עס ממש סם, טוט עס דאָס ביסל גוטן ווילן וואָס מע האט יא, אויך איינשלעפערן מיט דעם זיסן לידל פון „שלום עלי נפשי". ווער ס'וויל עפּיס דערגרייכן דער מוז זיך ס'ערשטע אויסלערנין זיך נישט שוינין, נישט אין זייד וויקלין, נאר שאַרף זיך דעם אמת קענין זאָגן. דאָס איז נייטיק אין דער אַרביט פון יעדן יחיד, אבער נאָך מער איז עס נייטיק אין דער אַרביט פון כלל, פון אַ גרעסערער גרופּע מענטשן פון אַ גאַנצע באַוועגונג. ס'וועט אונדז דעריבער זיכער זיין לטובה ווען מיר וועלן זיך דעם אמת זאָגן פון אונדזער מצב, ווען מיר וועלן אַ בליק עבן אויף אונדזערע ארגאַניזאַציעס מיט אפינע אויגן.

[..]ר ציילן ב"ה אַ פּאָר הונדערט סני[..]ים, מיט אַ פּאָר צענטליק טויזנט [..]ות, דאָס איז אַ צאָל, א מחנה. אַזא [..]ה, ווען זי איז ארגאַניזירט, קען [..]קס אויפטון. אבער מיר זענין עס [..]ט און דערפון אונדזער שוואַכקייט. [..]נדזערע סניפים מאַכן נישט דעם איינדרוק פון טיילן פון א גאַנצקייט, איברים פון איין גאַנצן גרויסן ארגאַ[..]יזם, נאר ווי קליינלעך פאַר זיך, וואָס [..]שין זיך מיט זייערע אייגינע זאָרגן [..]ון פרייען זיך מיט זייערע אייגינע [..]יידן און אויסער דעם גייט זיי וויי[..]ק אָן. נאַטירלעך, אַז גיטרייערע פון [..]נדזערע בנות פרייען זיך מיט א גוטע [..]שורה פון בנות אין אַן־אַנדערער [..]טאָט, טיילן זיך אויך מיט זייער [..]ייד, לאַדינין אמאָל איין צו אַן־ארג. שמחה.

[..]בער ווייניק, ממש גיציילטע אויף די [..]נגער זענין די מענטשן וואָס אַ קריזיס אין אַ צווייטן בנות באַרירט זיי און באַזאָרגט זיי ווי ביי זיך אַליין, און דער פועל יוצא איז ממילא, אַז ס'איז כמעט נישט פאַראַן ביי אונדז דאָס וואָס הייסט געגנזייטיקע הילף. יעדער איז אָנגיוויזן אויף זיך. און וואָלט יעדיס שטעטל זיך אַליין גינייגט, און מיט אַלים זיך אַליין גיקענט העלפן וואָלט אויך שלעכט גיווען אַזאַ מצב, אבער ערגער, ממש קאַטאַסטראָפאַל ווערט עס ווען דער רוב פון אונדזערע בנות, קענין זיך נישט גיגוגין. אין אַ גאַנצע רייע פּראָווינץ-שטעט און גרויסע שטעט איז בנות כמעט גוססדיק, זשיפּעט קוים, גאַנצע טיילן טרעטן אַרויס — וועמין קימערט עס, וועמין, אויסער די אַרטיקע פירערן וואָס קען גאָרנישט שוין העלפן, און אויסער דעם שטענדיק אַקטיוון צ. ס. וואָס קען דאָך נישט אַלץ אַליין טון — טוט דער קאָפּ דערוועגן ווײ און ווען ס'שליסט זיך אַן ארגאַניזאַציע — וועמין גייט עס אָן?

כ'קום נישט חלילה קיינים באַשולדיקן, כ'פרעג עס אַזוי זעלבסט מיך ווי אַלע. און כ'ווייס גוט, אַז שולדיק דערין איז נאר אונדזער גרויסע באַעולטקייט, אונדזערע אָן אַ שיעור אַרטיקע זאָרג. אבער אַזוי לאָזן דראָט דאָך חלילה מיט א חורבן, נאָך אַ פּאָר יאָר אַזוי שטעקן אין זיך, וועט דאָך פון אונדז בלייבן אַ צענטל. דאָס איז נישט קיין איבערגיטריבן שוואַרץ-זעען, נאר דאס איז לאָגישע פאַראויסזעאונג, לויט דעם וואָס מע זעט שוין יעצט. און אין טעות זענין די גוטע ארגאַניזאַציעס וואָס מיינין, אַז דאָס אַלץ וועט זיי נישט באַזאָרגן, ווייל זיי שטייען פעסט — דאָס איז אַ קורצזיכטיקייט, אַ חשבון אויף אַ קורצע מעטע, ווייל ס'קען נישט לאַנג עקזיסטירן אַן־איינצלנע בנות-ארג., אפילו די בעסטע ווען זי האט אונטער זיך קיין באַוועגונג, עס מוז איר ענדלעך פאַרפעלן לעבנס-קראַפט. דעריבער איז דאָס עפּיס וואָס גייט אַלימין אָן, וואָס מיידט קיינים נישט אויס, און אויף די וואָס געבן זיך יא אַליין אַן-עצה ליגט דוקא אַ טאָפּלט אחריות, ווייל די לאַגע איז זייער טרנצט.

און יעצט די עיקר-שאלה וואָס קענין מיר טון? די שאלה איז דעצידירנד, דאָס מוז זיך יעדע פון אונדז שטעלן. אונדזער ברענינדיקע אויפגאַבע יעצט איז געגנזייטיק זיך מחזק זיין און משפיע זיין, איינמאָל זיך פעסט דאָס זאָגן, אַז קיינער קען נישט און וועט אונדז נישט העלפן ווען נישט מיר אַליין. און באַזונדערס מוזן עס דערשפּירן די האַלב-וועגס פעסטע אָרג. די וואָס אַרביטן אָן איבערייס שוין יאָרן. צו זיי בעיקר איז אונדזער ווענדונג, צו זייערע פאַראַנטוואָרטלעכסטע העלדישע פירערינס. זעט די סכנה און קומט צו הילף! רייסט אייך מיט גיוואַלד אַרויס פון אַרטיקן על און טרעפט אייך מיט אַנדערע שטעט! — אבער דורך וואָס פאַראַ וועג. ווי אַזוי קען דאָס אין אַ גרעסערן פאַרנעם צושטאַנד־קומין. דאָס איינציקע רעאַלע מיטל דערווייל איז „חוות-שמואל". — איך גינאַר מיך נישט, איך פאַנטאַזיר נישט, איך רעד מיר נישט איין, אַז ח"ש איז שוין די גאַנצע ישועה, די רפואה צו אַלע שוועריקייטן, אבער כ'זע ח"ש אַלץ דאָס רעאַלע מאַקסימום וואָס מיר קענין יעצט פאַר אונדזערע בנות טון. ח"ש איז אַן־אָרט וואו ס'טרעפן זיך איבער פינפציק שטעט, דאָס מוזן מיר אויסנוצן, דאָס קען און מוז ווערן דער „רוח חיים" פון אונדזער בנות, אבער דערצו מוזן די שוואַכע אָרג. זיך טרעפן מיט די שטאַרקערע, גיזונטע, פעסטע. — אויפן פאַריאָריקן ח"ש האט מין דאָס נישט גיזעען. מיט רעכט זענין וואַרשעווער פירערנס גיווען פאַרביטערט, ווען זיי האבן קום נדיק נישט גיטראָפן כמעט קיין איין גרעסערע שטאָט, כמעט קיין איין עלטערע פירע"ן. גאַנץ גאַליציען מיט קראָקע בראש און גיוויסע שטעט אויך אין קאָנגרעס פוילן זענין באַגאַנגין אַן־אומפאַרציילעכן פעלער. און רוב פון זיי האבן אויך שפּעטער גיזעען זייער שולד. כ'דערמאָן עס צוליב דעם מיר זאָלן עס יעצט נישט ווידערהאָלן, ווייל יעצט וואָלט עס שוין באמת גיווען אַ „מתחייב בנפשו" אַ זעלבסט-טעטונג און א האָבן אויפן גיוויסן אַלע שוואַכע אָדער צוגימאַכטע אָרג. פעסטערע אָרג. מוזן דערפילן, אַז ווען אפילו זיי זאָלן גאָרנישט דערפון האָבן איז עס זייער פליכט צו שיקן עטלעכע פון זייערע טעטיקסטע פירערינס, כדי זיי זאָלן אַנדערע געבן. ווער ס'טוט דאָס נישט איז ווי יענער גבור, וואָס הילט זיך איין אין פעלץ אַנשטאָט איינהייצן אין אויוון. דאָס איז אַן עלעמענטאַרע פליכט, ווייל דאָס איז נישט עפּיס אַנדערש ווי זעלבסט-דערהאַלטונג.

איך רעד שוין נישט וועגן אַלים אַנדערן וואָס ח"ש דערמעגלעכט. דאָס וואָלט גידאַרפט גאַנץ באַזונדערס אויסגישמועסט ווערן וואָס ס'הייסט פאַר אונדזערס אַ פירערן, אין אונדזערע הייניקע באַדינגונגין אַ חודש בלויז לערנין. אַראָפּוואַרפן פון זיך יעדן על-פּרנסה, היים, אַרביט, גרופּע אַלץ און זיך נאר קאָנצענטרירן אויף זיך, זיך לערנין און זיך אַליין משלים זיין. כ'וועל אויך נישט רעדן וועגן דעם, וואָס ס'גיט אַ צוזאַמענטרעף מיטן צענטראַל-פונקט, און מיט מענטשן פון אַן־אַנדערער געגנט, מיט אַנדערער מענטאַליטעט, טיפּ, מיט וויפל דאָס קען באַקרעפטיקן די אַפּגישטויסינע אַרטיקע אָרג. און וועגן דעם, וואָס ס'הייסט באַקומין אַ ברייטערן בליק דערקענין מער. כ'גיי איבער דעם אַלים אַדורך און ווען אפילו דאָס אַלץ וואָלט נישט גיווען, און ווען מיר זאָלן בפירוש גאָרנישט גיניסן איז אויף קיין מינדצט נישט קלענער אונדזער פליכט, זענין מיר אויך, בשום אופן, נישט פריי פון אחריות, ווייל מיר מוזן נישט נאר נעמין נאר געבן, דאָס מוזן מיר אַמאָל פאַרשטיין.

און לסוף אַ קליינע באַמערקונג: לאָזט אייך נישט נאַרן דורך געלט-מאַנגל, אָדער אייגינע קאָלאָניע-זאָרג, ערלעכע פירערנס זענין עס מודה, אַז ס'איז נאר אַ פאַרשטענדניש-פראַגע. נאַטירלעך, אַז ס'האט אַ סך שוועריקייטן, קיין שום זאַך קומט אונדז נישט אָן לייכט, אבער ווער ס'זעט עס אַלס עלעמענטאַר פליכט, אַלס זעלבסט-דערהאַלטונג, דער וועט אַלץ גובר זיין.

דאָס נישט רעגיסטרירן זיך אין דער צייט אויף „חוות שמואל" פאַרקלענערט דעם דערפאָלג ביז מינימום

עלא שמולעוויטש (קאָוונע)

(סוף)

שרייבערײ

נישט ווייניקער וויכטיק פאַר דער אַרגאַניזאַציע ווי רעדן איז דאָס שרייבן. אין איינצלנע פאַלן שטייגט עס נאָך אַריבער. ווען דורכן רעדן למשל קען מין אַפּעלירן נאר צו אַ באַשטימטע צאָל צוהערער איז עס נישט דער פאַל מיט שרייבן. דאָס גידרוקטע וואָרט האט אין זיך די מעלה, וואָס עס איז אין דער בחינה פון „נר לאחד נר למאה".

און נישט גיקוקט אויף דעם, וואָס דאָס וואָרט (דורך ראַדיאָ) מיט זיך צו קאָנקורירן מיטן שריפט (אויך אויפן גיביט פון שטח) בלייבט דאָך דאָס שריפט נישט באַזײַגבאַר, ווייל אַ חוץ די אויבנדערמאַנטע מעלה, וואָס דאָס וואָרט פאַרמאָגט עס נישט, פאַרמאָגט די שריפט נאָך אַ מעלה און נעמלעך: עס גילט אַלס שטענדיקער באַווייז. דאָס וואָס מע רופט: שוואַרץ אויף ווייס" און צוליב דעם, וואָס דער מענטש איז פון דער השגחה באַשאָנקן מיטן כח פון שכחה, פאַרגעסט ער גאָר גיך דאָס גיהערטע, און די שריפט בלייבט אים דעריבער אַלס שטענדיקער דערמאָנער.

די שריפטלעכע פּראָפּאַגאַנדע, דינט טאַקי דעריבער די ארגאַניזאַציע מיט איר דערמאָנונגס-קראַפט.

אַ דאַנק אַ באַקומינים צירקולאַר, דערמאָנט מין זיך תיכף אָן דער פליכט צו דער ארגאַניזאַציע און צו זיך אַליין אַלס אַ טייל פון איר. דאָס גידרוקטע וואָרט איז אויך דער שטענדיקער פאַרמיטלער און פאַרבינדער, צווישן ווייטע און נאָענטע חברות, וועלכע מוזן צום נוצן פון דער ארגאַניזאַציע שטיין אין שטענדיקן קאָנטאַקט.

אַ גאָר וויכטיקע באַדייטונג האבן פאַר דער ארגאַניזאַציע די יעניקע שריפטן, וועלכע גיבן די פירערנס די מעגלעכקייט זיך צו אַנטוויקלין און גייסטיק אויסלעבן אין דער ארגאַניזאַציע. אויסער דאָס אויבנדערמאַנטע איז כדאי צו באַטאָנין, דאָס אַ חוץ די פּראָפּאַגאַנדע אין דער ארגאַניזאַציע גופא, מוז זי לאָזן הערן איר וואָרט אויך אויסער אירע גרעניצן. דערצו איז נייטיק אַ פרעסע און דאָ שטייען מיר פאַר זייער אַ שווערער אויפגאַבע. דאָס פּראָבלעם פאָדערט אַ טאָפּלטע לעזונג.

ערשטנס שרייבן, צווייטנס ווי צו שרייבן. (די צווייטע איז אפשר מער פראַגע ווי די ערשטע) ווייל כידוע, האבן מיר נישט קיין חרדישע טעגלעכע פרעסע (גימיינט ליטע.) און דאָרט וואו זי איז שוין יאָ דאָ, פעלט אויך נאָך ווייט די

\ ארגאַניזאַציע

פאַרשטענדיניש, דאָס מיר רעליגיעזע פרויען מוזן האָבן אַן־אייגינע אָפּטיילונג, וועלכע זאָל זיין פאַרטרעטן דורך אונדז אַליין.

פאַקטיש שפּיגלט זיך אונדזער באַוועגונג אין אונדזער חרדישער פרעסע זייער ווינציק אָפּ, מע קען זאָגן, כמעט גאָרנישט.

זיכער איז עס נישט דער שלעכטער ווילן פון דעם יענים חרדישן ארגאַן. מע מוז אבער זאָגן, אַז עס פעלט דער די אָנערקענונג, אַז די רעליגיעזע פרוי דאַרף און מוז זיך אויפן גיביט פון שרייבן אַנטוויקלין. דער אומאיינציקער פּרואוו, דער וואָס איז גימאַכט גיוואָרן פון „בית-יעקב" אַליין מיט אַרויסגעבן פון צייט צו צייט אויסגאַבעס וואו עס זענין פאַרטרעטן נאָר פרויען-קרעפטן, האט אמת ניהאַט אָנערקענונג; אבער וואָס פאַר אַ באַדייטונג קען עס האָבן, ווען די דערשיינונג איז זאָ זעלטינע? און אויך דאָס גיט זיך אָן פון טעכנישן שטאַנדפּונקט מיט גרויס שוועריקייטן.

ס'איז דעריבער אַ נויטווענדיקייט, דאָס אונדזער הײמישע חרדישע פרעסע זאָל אונדז מין מער צו הילף. דערביי מוז אומבאַדינגט גיזאָגט ווערן אין אַכט, דאָס די רעליגיעזע פרוי (ווי די פרוי בכלל) איז אויפן גיביט פון שבן זייער צוריקגיהאַלטן.

די מניעה צו דעם זענין כמעט די זעלבע ווי ביים רעדן, מיטן צוגאָב: דאָס „ני אַלץ וואָס מע טראַכט קען מין זאָגן און נישט אַלץ וואָס מע [..]ט קען מין שרייבן".

נישט גיקוקט אבער אויף די פאַרשידינע שוועריקייטן דאַרף זיין די פליכט פון דער „בית יעקב"-טוערן, צו לאָזן הערן איר רוף און אונדזערע שוועסטערן זיך צוריקציען צום קוואַל פון יידישקייט. אונדזער שטרעבן ביי הייניקער צייט דאַרף זיין: אויסנוצן אַלע גיביטן, וואָס נאר מ'קענין און מוזן קענין, צו פאַרשטאַרקונג פון יהדות.

וואָס נוגע דעצם-אויסבילדונג אויפן גיביט פון שרײַבן, מוזן מיר דאָ אָנווענדן [..]לד פון אַ פרוי.

צו קריטיקירן זייער לייכט. ווען מע וואָלט אָבגינומין אין אַכט די באַדינגונגין בײַ וועלכע עס קומט אויס אַ פרוי עטוואָס טיקס צו שאַפן ווי אויך, אַז „דערזג פון הויז-ווירטשאַפט ביז עכטער ליטעראַרישער שאַפן", איז נישט נאר קורצער וועג און דערצו, וואָס איינגנטלעך אַמחיכ-טיקסטן. אַז בירשט האט די רעליגיעזע פרוי כמו ווי נישט פאַרנומין זיך מיט שרייבן, וואָלט מין זיך זיכער באַצויגן פיל ערנצטער צו דעם שרייבן פון דער פרוי, צו לאָזן הערן איר וואָרט אין שריפט.

נישט גיאַכט אבער אויף אַלע שטערונגין וועט די רעליגיעזע פרוי אויך ווייטער זיך מוזן אָנשטרענגין און באַמיען, אַז איר וואָרט און רוף אין דער פרעסע זאָל דאָך דערהערט ווערן. און לאָמיר האָפן, אַז דאָס וועט מיט ג—טס הילף אויך גילינגען.

אַקטיוויטעט

אויב אין באַצוג צו לימוד, רעדן און שרייבן קען מין זיך פּטרן מיטן תירוץ, אַז „מע מוז האָבן דערצו באַזונדערע כשרונות" — איז עס כלל נישט אָנווענדבאַר בשייכות מיט אַקטיוויטעט, און דאָך גיפינין זיך פיל צווישן אונדז וואָס ווילן באַהויפּטן, אַז אויך אַקטיוויטעט איז אַ כשרון (דאָס גיט אגב די מעגלעכקייט זיך צו באַפרייען פון גיוויסע התחייבותן...) לאָמיר אַ בליק טון, ווי ווייט אַקטיוויטעט איז אַ כשרון און אויב יאָ — ווער זענין עס די אויסדערווײלטע, וועלכע קענין דעם כשרון באַזיצן? זיכער זענין די כוחות אין מענטשן, — הן די גייסטיקע און סיי די פיזישע — פאַרשידן. ס'זענין דאָ אַזעלכע ביי וועמין די שאַפונגס-קראַפט איז זייער שטאַרק אַנטוויקלט; ביי אַנדערע דאַגעגן זענין פיל כוחות פאַרשלאָפן און קומין צום אויסדרוק ערשט ביי גיוויסע אויסערלעכע אומשטענדן, אָנרעגונגין אָדער פּאַסירונגין. ס'זענין פאַראַן מענטשן, וועלכע זענין זייער לייכט אויפן גאַנג, אַנדערע דאַגעגן — שווער ווי בליי. אַ מענטש וואָס איז ביכולת אָנצושפּירן יענימס לײַדן פיל שנעלער ווי אַ טעמפּער.

אַ פאַרבאַדינג צו אַקטיוויטעט וואָלט אויך דאַרפן זיין באַדינגונגין: ווייל ביי גוטע באַדינגונגין האט דער מענטש פיל מער מעגלעכקייטן זיך אָפּצוגעבן פאַר אַ צווייטן, ווי ח"ו פאַרקערט. וואָס זעען מיר אבער למעשה? ווי ווירקן זיך אויס די מענטשלעכע כוחות אין דער ארגאַניזאַציע און וועלכע חברות שאַפן מער?

די סטאַטיסטיק, וועלכע איז אומברחמנותדיק צו אַלע אונדזערע באַהויפּטונגין, — ווייזט אונדז דעם היפוך פון דעם, וואָס מיר מיינין, ווייל אין באַצוג צו אַקטיוויטעט אין דער ארגאַניזאַציע ווייזט זיך, אין פיל פאַלן אַרויס, אַז גראָד די יעניקע, וועלכע וואָלטן גייסטיק קענין פיל לייסטן, זענין פּאַסיוו: — קלייבן פאַר אָרימע, גייען ס'רוב די ביי וועמין די פיס זענין קראַנק און העלפן אַ צווייטן וועט שטענדיק די, וועמינס גידאַנקען-גאַנג איז גאָרנישט אַזוי אויף. וואָס אָנבאַלאַנגט פיל טעכנישע אַרביט (וואָס יעדע איינע קען עס בלי ספק אויספירן) פירן שטענדיק דורך דווקא די יעניקע פרויען, וועלכע זענין אָן באַדינונג און זייער אָוועקגיין פון הויז איז פאַרבינדן מיט גרויסע שוועריקייטן אאַ"וו אאַ"וו.

נעמינדיק אין אַכט דאָס אויבנדערמאַנטע, וואָלטן מיר דאַרפן דרינגין דערפון, אַז דער הויפּט־כח און פאַרבאַדינג צו אַקטיוויטעט לשמה (ביי נישט לשמה אַרביטן גאַנץ אַנדערע כוחות), איז — ערשטנס: די אָנדערקענונג פון דער וויכטיקייט פון ענין, פאַר וועלכן מע גייט אַרביטן, צווייטנס: אַן־עכט יידיש האַרץ. כשרון איז! אַ זאַך פאַר זיך, דאָס דאַרף דער מענטש פאַרמאָגן ביי יעדן פאַל. אַרויסגייענדיק פון דעם, וואָלט דעריבער זיין נייטיק און נוצלעך, אַז מיר זאָלן זיך באַפרייען פון דער איינרעדיניש, אַז בכדי צו זיין אַקטיוו מוז מין האָבן באַזונדערע פעאיקייטן. לאָמיר אָקאָרשט זיין דורכגידרינגין מיטן ווילן אויפצוטון — וועט אונדז בע"ה אַלץ גילונגען.

אין דער איצטיקער צייט ווען די נעגאַטיווע כוחות זענין גיקומין צום אויסדרוק אין דער העכסטער מאָס, טאָרן מיר רעליגיעזע פרויען נישט בלייבן פּאַסיוו, אין ארגאַניזאַציע קענין אַלע ברענגין נוצן. נישטאָ ווער נישט! מעגלעכקייטן? — די מוזן זיך ביי אונדז אַלימין גיפינין. יעדע פאַר זיך האט גיוויס אַ גוטן תירוץ, פאַרוואָס זי אַרביט נישט, צי קען עס אבער זיין גילטיק פאַרן כלל? צי קען עס זיין גילטיק פאַר דער צוקונפט פון פאָלק? האָבן מיר נאָך אַלץ נישט דערזעען די דראָענדע גיפאַר פון דער גייסטיקער ירידה? — און אויב יאָ, פאַרוואָס זאָלן מיר נישט זיין מסוגל אויפצולעבן אין זיך דעם הייליקן פונק פון יהדות, וועלכער וועקט אַן אויפהער צו מעשים? צי האָבן מיר נאָך אַלץ נישט דערהערט די ג—טלעכע וואָרנונג: „קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה" — טויזנטער פאַרלוירינע יידישע נשמות שרייען נאָך הילף! צי וועלן מיר זיי נישט אַנטקעגן קומין? צי וועט זיך גיפינין איינע צווישן אונדז, וועלכע וועט וועלן טראָגן קיינס צייכן?! און אויב נישט — און זיכער נישט — מוז זיין דער אויספיר: —

אַקטיוויטעט

מיר מוזן העלפן פאַרשטאַרקן אונדזערע רייען, גרינדין נייע סניפים, אויפזאַמלין

די גייסטיקע כּוחות, זיך דיסציפּלינירן, לערנין, משתּלם זיין, רעדן, שרייבן, אַקטיוויזירן זיך און אַנדערע!
אונדזער הייסעסטער שטרעבן ביים איצטיקן מאָמענט מוז זיין: אויסבויען די אָרגאַניזאַציע אויף די 6 אויבנדערמאָנטע יסודות, וועלכע דאַרפן אַלע ווי איינער דינען אַלס אינסטרומענט, צו פאַרשטאַרקן און בויען דעם בית־ישראל אויף די יסודות פון סיני!

פייערלעכע אַקאַדעמיע לכּבוד 10 יאָר בנות אגודת ישראל אין קאַליש

די לעצטע טעג פון חוהמ"פ זענען געווען אַ גרויסער יום־טוב אין אונדזער בנות-לעבן. ס־איז געוואָרן פונקט 10 יאָר זייט אונדזער בנות איז געגרינדעט געוואָרן, און ס־האָט געדאַרפט קומען צום אויסדרוק די אַרבעט פון די גאַנצע 10 יאָר. זייט חדשים האָט זיך שוין געפילט אין דער אָרג. די דערוואַרטונג פון מאָמענט.

זונטיק פ' תזו"מ איז פאָרגעקומען אין אייגינים לאָקאַל אַ גרויסע עפנטלעכע אַקאַדעמיע. צו דער פייערונג זענען געווען ספּעציעל דעלעגירט מצד דער עקזעקוטיווע פון בנות פּרל. ווייסקאַל און פון דער בנות-צענטראַלע רעד. א"ג פרידנזאָן. אויסער דעם זענען אויך געווען איינגעלאַדן בנות-אָרג. פון שכנות-דיקע שטעט, דעלעגאַטנס פון בלאַשקי און טורעק. דער זאַל איז געווען העל־לעך דעקאָרירט, העל באַלויכטן און אויסגעהאַנגען מיט פּאַסיקע אויפשריפטן.
די פאַרז. פרוי פערלע עפנט די אַקאַדעמיע. זי דריקט אויס טיפע פרייד פון דעם גרויסן מאָמענט, אין וועלכער ס־שליסט זיך אָפּ אַ תּקופה פון 10 יאָר אַרבעט. פירערן צפורה לעווי האַלט אַ גייסטרייכן רעפעראַט. זי זאָגט כּל כּנסי' שהיא לשם שמים סופה להתקיים – דערין ליגט דער כּוח און ברכה פון דער בנות-אַרבעט, ווייל זי איז לש"ש. זי ענדיקט אָבער דערביי מיט וואונטשן, אַז נישט קיין געפיל פון זאַטקייט זאָל אונדז אַרומנעמען, נאָר אונטערנעמען מעשים אויף ווייטער. דאַן באַגריסט א. נ. פון צעירות בנות ח' יאַקובאָוויטש; א. נ. פון בנות אין בלאַשקי באַגריסט ח' בערקאָוויטש; פון בנות אין טורעק ח' גאַצמאַן; א. נ. פון מענער-ראַט ה' ליפּשיץ. ח' טוסק גיט איבער אַ באַריכט איבער דער 10 יעריקער טעטיקייט. עס שאַפט זיך אַ בילד פון דער אַרבעט, מיט אויסדויער און דערגרייכונגען און דער עיקר דער גוטער ווילן אויף ווייטער צו שטייגן. זי שטעלט זיך אויך אָפּ איבער די לעצטע צוויי דערגרייכונגען אין בנות דאָס שאַפן דעם צדקה-פאַרבאַנד און גמ"ח-קאַסע.
ה' איצקאָוויטש רעפערירט א. ד. ט. „תּורה, קולטור און יהדות", אַנאַליזירנדיק אויף אַ ברייטן אופן די דאָזיקע באַגריפן און קומט צום אויספיר, אַז תּורה איז דער יסוד פון יידישן לעבן.
נאָכדעם ווי ס־רעט פּרל. ליכטנבוים א. ד. ט. „כּלל און יחידישע אינדיווידואַליטעט", רעט די יונגע חברה פּו. צעירות בנות פּרל. ט. קאָנטשאַק און עס באַקומט דאָס וואָרט דער ח' גאָפּט פּרל. ווייסקאַל, וועלכע באַגריסט א. נ. פון דער בנות-עקזעקוטיווע. די אַקאַדעמיע. טיף און ערנצט זענען אירע ווערטער וועגן „דערזעען, דערהערן אַרויסנעמען פון יעדן און פאַר אַלים האָבן אין זיך פרישקייט, נייקייט און דאָס גיט אונדזער אַרבעט". רעד. פרידנזאָן רעט אַרום דעם עניך פון אמונה אַלס כּוח און שטויסקראַפט פון יעדן כּלל, ער דריקט אויס דעם וואונטש, דאָס מיר זאָלן קענען פאַרבלייבן אין אונדזער אייגענער וועלט „וכל מה שתּשיב לשנמך". פאַרז. פרוי פערלע שליסט די פאַרזאַמלונג אין אַ געהויבענער שטימונג.
מאָנטיק אין די פאַרמיטיק-שעהן איז פאָרגעקומען אַ זיצונג פון אַלע פירערנס מיטן אָנטייל פון פּרל. ווייסקאַל אויף וועלכער ס־איז אַדרכגירעט געוואָרן דער אַלגעמיינער מצב פון בנות און באַקומען די נייטיקע אָנווייזונגען. 6 פאַרנאַכט איז פאָרגעקומען אַ זיצונג פון דער גאַנצער פאַרוואַלטונג צוזאַמען מיט די דעלעגאַטנס פון טורעק און בלאַשקי. ס־ווערט זיך געגנזייטיק אָפּגעגעבן אַ באַריכט פון דער אַרבעט. אָוונט-צייט איז נאָך פאָרגעקומען דער ווייטערער טייל פון דער פייערונג מיטן אָנטייל פון גאַנצן בנות. די סעקר. וואָלקאָוויטש לייענט פאַר די שריפטלעכע באַגריסונגען צו דער אַקאַדעמיע. ח' טענענבוים פון צעירות בנות רעט איבער די אַרבעט פון יוגנט און ווייזט אָן אויף דער נייטיקייט פון לימוד פאַר דער יוגנט. דאַן פאַרברענגט דער עולם ביי שיין סערווירטע טישן ביז שפּעט אין דער נאַכט.
נאָך דער אַקאַדעמיע פילט זיך אָן אַלגעמיינע אויפלעבונג צו פרישע שטאַרקע מעשים. אַ האַרציקן יישר-כּוח דריקן מיר אויס פון דעם אָרט די ח' געסט ה' פרידנזאָן און פּרל. ווייסקאַל פאַר זייער אָנטייל, דער בנות-

פירערנס־קורס „חוות שמואל" הייבט זיך אָן מאָנטיק ראש־חודש אב אין קאַמינסק

נישט געקוקט אויף אַלע שוועריקייטן און פינאַנציעלער ריזיקע, וועט בע"ה צושטאַנדקומען דער דריטער פירערנס-קורס צום טערמין א' מנחם אב (17/7) דער דאָזיקער טערמין איז אַן־אַנטגילטיקער.
עס איז פאָראויסצוזען, אַז אַ וואָך פאַרן סיום פון קורס, וועט זיין אַ זיצונג פון דער עקזעקוטיווע צוזאַמען מיטן מענער-ראַט וואו ס־וועלן באַהאַנדלט ווערן פאַרשידענע וויכטיקע ענינים פון דער באַוועגונג.
דער צ. ס. וואָרנט אַלע סניפים. אַז די וואָס וועלן נישט האָבן זיך רעגיסטרירט שפּעטסטנס ביז י"ב תּמוז (29/6) וועלן אין קיין פאַל נישט קענען קומען מער צום קורס.
אויך ווערט שטרענג געוואָרנט אָן אַנאָפיציעלער איינלאַדונג און פריערדיקער באַשטעטיקונג נישט צו קומען צום קורס, ווייל עס וועט אָן שום יוצא מן הכּלל אַזעלכע נישט צוגעלאָזט ווערן.

הר' מרדכי בוימבערג ע"ה

דעם ערשטן טאָג שבועות ה"י, איז אין וואַרשע געשטאָרבן אין עלטער פון 57 יאָר הר' מרדכי בוימבערג ע"ה. דער נפטר איז געווען קרוב 15 יאָר מנהל פון די יידישע לימודים אין דער רעליגיעזער גימנאַזיע „חבצלת" אויבכּלל אַ פּעדאַגאָג־מומחה, און באַדייטנדער רעליגיעזער שרייבער.
ח' בוימבערג האָט אין די ערשטע צייטן פון דער ב"י-באַוועגונג זיך פיל געלייסטעט פאַרן רעיון ב"י, גיט אויף די ערשטע פאַרטבילדונג-קורס פאַר לערערנס אַלס לעקטאָר אָפּגעגעבן ספקי לימוד און בכּלל זיך פאַרדינט געמאַכט פאַרן רעליגיעזן שולוועזן.
ח' בוימבערג האָט אויך גוט געאַרבעט אין דער אגודיסטישער פּרעסע און אויך פאַרעפנטלעכט אַ רייע מאמרים אין בית-יעקב-זשורנאַל.
אין דער גרויסער לווי', וועלכע איז פאָרגעקומען אין וואַרשע האָט זיך אויך באַטייליקט אין נאָמען פון אונדזער רעדאַקציע רעד. א"ג פרידנזאָן.
די פּטירה פון ח' בוימבערג איז אַ גרויסע אבידה פאַרן רעליגיעזן כּלל.
יחי זכרו ברוך!

צו דער חתונה פון אונדזער פּ. ה' רבקה מרנדער (באַכניע) מיט ה' לייבל (לימאַנאָוו) ווינטשן מיר אַ האַרציקן מזל-טוב. זאָל אייער צוקונפט זיין אַ קייט פון אַן גליק און צופרידנקייט. יזרח מזלכם כּשמש בצהרים.
בנות אגודת ישראל
און פּירל
שרה קריל
באַכניע

מזל-טוב.
אונדזער ליבע פירערן שיינדל פערלע צו איר תּנאים-שרייבן מיט ה' פרענקל (ביליץ) איר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אויף די בערג פון יהודה וירושלים.
דיין גרופּע „תּפארת"
קאַליש

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטש איך מיין ליבער חברה ריבא רובין (יאַסלע) איר תּנאים מיט ה' שענירער (אָשפּצין). אייער עתיד באַשטראַלט זיין מיט גל—טלע ברכה און שטענדיקער צופרידנקייט.
...ה קריגער
באַכניע

אַ הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער חשובער ב"י-לערערן פּרל. ט. יערוזאַלעם צו אייער תּנאים מיט ה' באַראַוויעצקי (לאָדזש) זאָל אייער בונד זיין אַ קשר קיימא און זייט זוכה צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזערע אידעאַלן
בנות אגודת ישראל
לאַסק

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן אונדזער ליבער בנות-חברה אין געוועזענע פּון פעסע אַניעלעוויטש צו איר חתונה.
דיין גרופּע „יוגנבנות"
ל. אָסגעפּנער
לאָדזש — נייערס-ראַיאָן

דעם טיפסטן מיטגעפיל דריקן מיר דיר אויס ליבע נעכע צוליבן טויט פון דיין פאָטער ע"ה. אין דער מיטאַרבעט פאַר אונדזער היילקן אידעאַל זאָלסטו אַ טרייסט געפינען. המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
לערערן מירל ווייספּעלנער
צעירות בנות
וולאָשטשאָווע

נעם אויך צו אַ מיטליידס-געפיל ליבע פירערן פון
דיין גרופּע
בתי' שושנה
וולאָשטשאָווע

צענטראַלע פאַר אירע הילף ביים דורכפירן די אַקאַדעמיע און אַלע געסט פאַר זייער הילף.
פּאַ—וויטש

די ערשטע אגודיסטישע שרייבער־קאָנפערענץ אין פּוילן

באַך פאַראייאָרן האָבן מיר געגעבן אין אונדזער זשורנאַל די ידיעה, אַז אונדזער רעדאַקציע האָט אויף זיך גענומען די איניציאַטיוו צונויפצורופן אַ קאָנפערענץ פון די אגודיסטישע שרייבער אין פּוילן. בשעתּו האָבן מיר פונאַנדערגעשיקט אַ גרעסערן מעמאָריאַל צו דער אגודיסטישער שרייבער־משפּחה, אין וועלכן מיר האָבן אָנגעוויזן אויפן חשיבות און נוצן פון אַזאַ שרייבער־אסיפה.
אַ יאָר צייט האָט געדויערט, ביז ס־האָט ... אויסקריסטאַליזירט דער רעיון פון דער קאָנפערענץ און דאָס אויספירן בפּועל די דאָזיקע וויכטיקע איניציאַטיוו. מיט אַ חודש צוריק האָט אונדזער רעדאַקציע ענערגיש אָנגעהויבן אויסצופירן די זאַך און עס איז געשאַפן געוואָרן אַ ספּעציעלער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט, וואָס האָט ענדלעך דורכגעפירט אין לעבן און צונויפגערופן די דאָזיקע וויכטיקע קאָנפערענץ.
...נטיק און מאָנטיק כּ"ד—כּ"ה סיוון איז ... קאָנפערענץ פאָרגעקומען אין לאָדזש. ... קאָנפערענץ האָט זיך געעפנט אינים ...רויסן זאַל פון דער לאָדזשער יידישער קהלה זונטיק פ' קרח 5 אַ זייגער נאָכמיטיק. צו דער קאָנפערענץ זענען געקומען אַחוץ אַלע אגודיסטישע שרייבער ... לאָדזש אויך די ...כטיקסטע אגודיסטישע שרייבער און פּעדאַגאָגן פון גאַנצן לאַנד און כּמעט די גאַנצע רעדאַקציע־קאָלעגיע פון „יידישן טאָגבלאַט" אין וואַרשע.
די עפענונגס־רעדע האָט געהאַלטן רעד. א"ג פרידנזאָן וועגן די צילן און אויפגאַבן פון דער קאָנפערענץ. עס זענען געהאַלטן געוואָרן אַ גאַנצע רייע באַגריסונגס־רעדעס און בראָשם אַ באַגריסונגס־רעדע פונים פּרעזעס פון קהלה־ראַט ר' פישל ליבערמאַן אין זיין אייגענעם נאָמען און אויך אינים נאָמען פון דעפּ. מינצבערג, וועלכער האָט צוליב פּערזענלעכע סיבּות געמוזט פאַרלאָזן לאָדזש דעם דאָזיקן טאָג.
דאָס פּרעזידיום פון דער קאָנפערענץ איז באַשטאַנען פון די ה"ה: ד"ר יעקב שלאָסער, א"ז פרידמאַן און א"מ ראַגאָווי, דאָס סעקרעטאַריאַט פון די ה"ה: יצחק ראַוויטש, מיכל קעניג און א. שנור.
אויף דער קאָנפערענץ זענען געהאַלטן געוואָרן פאָלגנדע רעפעראַטן:
הרב שמואל דוד לאַסקי: יהדות־בליק אויף פּרעסע און ליטעראַטור, רעד. א"פ עקערמאַן: די אויפגאַבן פון דער אגודיסטישער פּרעסע, רעד. א"ז פרידמאַן: וועגן און צילן פון אונדזער פּרעסע און ליטעראַטור, דיר. י"ל אָרלעאַן: רעליגיעז־פּעדאַגאָגישע ליטעראַטור, ה' יצחק לעווין: וועגן אַפּאָלאָגעטישע ליטעראַטור, דיר. נטע בערלינער: לשון, סיגנון און אויסלייג, ה' ישראל עמיאָט: איבער אונדזער פּאָעזיע און פּראָזע, ה' י"ל גערשט: וואָס לערנען מיר פון אונדזערע ליטעראַטור־פּיאָנערן, רעד. א"מ קראַנגראַד: דאָס חשיבות פונים צענטראַלן אָרטאָדאָקסישן אַרכיוו, רעד. א"ג פרידנזאָן: די גרינדונג פון אַ געזעלשאַפט פאַר אונדזער פּרעסע און ליטעראַטור.
במשך די 2 קאָנפערענץ־טעג זענען אויך פאָרגעקומען אויספירלעכע וויכּוחים איבער אַלע ליטעראַטור־פּראָבלעמען און שרייבער־פראַגן. די וויכּוחים זענען געשטאַנען אויף זייער אַ הויכן ניוואָ. כּמעט אַלע באַטייליקטע האָבן זיך אין די וויכּוחים אַרויסגעזאָגט מיט ערנצט, טיפער פאַרשטענדיניש און גרויס זאַכלעכקייט וועגן די באַרירטע ענינים. אַ גרינטלעכע דיסקוסיע איז אויך דורכגעפירט געוואָרן וועגן לשון און אויסלייג. אין דער דאָזיקער דיסקוסיע האָט אויך באַקומען אַ וואָרט דער ספּעציעלער שליח פון ייוו"א אין ווילנע ד"ר מ' וויינרייך.
בכּלל האָט די קאָנפערענץ אַרויסגערופן גרויס אויפזעען אין דער אגודיסטישער וועלט און אויך אין דער אַלגעמיינער יידישער פּרעסע און ליטעראַטור־וועלט. צו דער קאָנפערענץ האָבן צוגעשיקט שריפטלעכע באַגריסונגען זייער פיל חשובע פּערזענלעכקייטן און אַלע חרדישע סופרים, צוו. אַנדערע החלטות וואָס זענען אָנגענומען געוואָרן איז די וויכטיקסטע החלטה, אַז עס ווערט געשאַפן

אַ געזעלשאַפט פון אגודיסטישע שרייבער און ליטעראַטור־פריינט מיטן נאָמען „אלף"

די געזעלשאַפט „אלף" איז פולל אין זיך אַ רייע קרייזן און אויפגאַבן:
1) אגודיסטישע ליטעראַטור פריינט
2) אגודיסטישע ליטעראַטן פאַראייניקונג
3) אגודיסטישער ליטעראַטור פאַרלאַג
4) אגודיסטישער ליטעראַטור פאָנד
5) אגודיסטישע ליטעראַטור פּרעמיע.
די געזעלשאַפט האָט אויסגעקליבן אַן הנהלה פון 25 פּערזאָן און דער צענטראַלער זיץ־אָרט פון דער געזעלשאַפט איז אין לאָדזש. די הנהלה וועט זיך טיילן אין פאָלגנדע קאָמיסיעס: 1) אויספיר־פאַרוואַלטונג, 2) משפּיעים־קאָמיסיע, 3) פּעדאַגאָגישע קאָמיסיע, 4) וויסנשאַפטלעכע קאָמיסיע, 5) בעלעטריסטיק־קאָמיסיע, 6) לשון־קאָמיסיע, 7) פאַרטייטשונגס־קאָמיסיע, 8) קאָמיסיע צו אַנטוויקלען יונגע שרייבער־טאַלאַנטן, 9) קאָמיסיע פאַר יידישער געשיכטע, 10) קאָמיסיע פאַר אַפּאָלאָגעטיק, 11) פינאַנץ־קאָמיסיע. אין יעדער קאָמיסיע ווערן צוגעצויגן די פּאַסיקע מומחים און פּערזענלעכקייטן.
פאַר אַלע דעלעגאַטן און געסט האָט דער פּאַטראָנאַט „אוהל שרה" געגעבן אַ פייערלעכע מיטאָג־אויפנאַמע אין אייגינים לאָקאַל.
די קאָנפערענץ איז געשלאָסן געוואָרן דינסטיק פאַרטאָגס.

גרויס
באַריכט־העפט
פון דער אגודיסטישער
שרייבער־אסיפה
צוליבן גרויסן אינטערעס און געוואַלטיקן חשיבות פון דער ערשטער אגודיסטישער שרייבער־קאָנפערענץ, וואָס איז פאָרגעקומען אין לאָדזש כּ"ד—כּ"ה סיוון אויף דער איניציאַטיוו פון אונדזער רעדאַקציע „בית־יעקב", דערשיינט דער קומענדיקער נומער בית־יעקב זשורנאַל נומער 158 אַלס
באַריכט־העפט פון דער אגודיסטישער שרייבער־אסיפה
דער תּוכן פונים באַריכט העפט
א) אַלע רעפעראַטן אויספירלעך,
ב) די וויכּוחים אין אַלע ענינים,
ג) אַלע החלטות און די נעמען פון דער הנהלה,
ד) טעטיקייטס־פּלאַן פון דער ניי־געשאַפינער געזעלשאַפט „אלף",
ה) פאָטאָגראַפישע אויפנאַמעס.
פאַר יעדן איינים לייענער פון אונדזער זשורנאַל וועט דאָס דאָזיקע באַריכט־העפט זיין אויסערגעוויינלעך אינטערעסאַנט און די רעפעראַטן זענען אַ רייך לעקטור־שטאָף.
דאָס העפט וועט האַלטן 64 עמודים— 32 זייטן גרויסער זשורנאַל־פאָרמאַט.

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

BAJS JAKOW (Dom Jakóba) | ŁÓDŹ, czerwiec 1939 r. | zeszyt 157 (5)

מזל־טוב!

מזל-טוב און א שפע מיט ברכות ווינטשן מיר אונדזערע ח' : טא ביטערן, לערערן יהודית געלבלום -- צו איר תנאים-שרייבן.

רעדאַקציע „בית יעקב".

מזל-טוב!

די האַרציקסטע און וואַרימסטע מזל-טוב-ברכות צו דער תנאים פון אונדזער ליבסטע און טייערסטע לערערן, טריי-איבערגעבענע פירערן, שטאָלצע קעמפערן פון אונדזער אידעאַל פרל. יהודית געלבלום (לאָדזש) מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע), ווינטשן מיר, אַז אייער לעבן זאָל זיין באַלויכטן מיט די שטראַלן פון אייערע גרויסע מעשים [illegible] אונדזער אידעאַל.

בנות אגודת ישראל

ראַדאָם

א האַרציקן מזל-טוב פאַר אונדזער אידעאַלע און טייערסטע פרעזעסן פרל. יהודית געל־בלום צו איר תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע) והריקותי לכם ברכה עד בלי די!

פאַרוואַלטונג ביי "בנות אגודת ישראל"

ראַדאָם

מזל-טוב!

אונדזער ליבסטע און טריי איבערגעגעבנסטע לערערן און וועג-ווייזערן פרל. יהודית געל־בלום צו דער תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע), שיקן מיר אונדזערע האַרציקסטע ברכות!

פירערן-פאַרבאַנד

ראַדאָם

צו דער תנאים פון אונדזער ליבע גיטרייע דער־ציערן און פאַרדינסטפולע לערערן פרל. יהודית געלבלום (לאָדזש) מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע) ווינטשן די האַרציקסטע מזל-טוב ברכות — שמחתך — שמחתינו!

פירערס: ראַצע ווינער.

פראַדל פריידנרייך

גרופע "אחדות" (6 ק.)

ראַדאָם

די בעסטע גליק-וואונטשן, א סך הצלחה אונדזע־רע ליבסטע און טייערסטע לערערן פרל. יהודית געלבלום (לאָדזש) צו דער תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע) ווינטשן

פירערן פראַדל פריידנרייך

גרופע "שמחה" (5 ק.)

ראַדאָם

אונדזערע ליבסטע און טייערסטע לערערן פרל. י. געלבלום (לאָדזש) צו איר תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע) ווינטשן מיר די וואַרימס־טע און האַרציקסטע מזל-טוב ברכות און א סך צופרידנהייט.

פירערן עטל בירנבוים

גרופע "אהבה" (4 ק.)

ראַדאָם

אנו מברכות מזל-טוב להתקשרות לידידתנו מרת יהודית גלבלום ויהא רצוא שתזכי לשתי שלחנות

משפחת רוקח

ראַדאָם

גם אני בין המברכות

שפרה

אונדזער זייער חשובע, גיטרייע און אידעאַלע לערערן פרל. יהודית געלבלום (לאָרזש) צו צו איר תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע) ווינטשן מיר א האַרציקן מזל-טוב. זאָל השי"ת איר צוקונפט מיט גליק און צופרידנהייט בענטשן.

פאַמיליע האַראָוויטש

ראַדאָם

בברכת מזל-טוב חמה ולבבית אנו מברכות את המורה החשובה של ה"בית יעקב" ברדום מרת יהודית גלבלום (לודז) לאירושי'. תורה וגדולה יתאחדו על שלחנם!

משפחת רוזנבלום

גם אני בין המברכות

רייזל

להמורה החשובה של ה"בית יעקב" ברדום מרת יהודית גלבלום (לודז) אנו שולחים ברכת מזל-טוב חמה ולבבית לאירושי'. יזכו לבנות ביתם בית נאמן לד' ולעמו בציון וירושלים.

משפחת קרשנברג

שפע ברכות ומזל־טוב נלבבה הננו מאחלות להמורה החשובה של ה"בית יעקב ברדום מרת יהודית גלבלום לאירושי'. יהי עתידם מזהיר כזמש הצהרים [illegible] ציון וירושלים.

משפחת צעצערסקי

רדום

א קוואַל פון ג—טלעכע ברכות דער זייער חשובער בית-יעקב-לערערן פרל. יהודית געל־בלום (לאָדזש) צו דער תנאים מיט ה' נייפעלד ווינטשט האַרציק

פאַמיליע פריידנרייך

ראַדאָם

א ה רציקן מזל-טוב דער גיטרייער בית-יעקב-לערערן פרל. יהודית געלבלום (לאָדזש) צו דער תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע) ווינטשט הערצלעך

פאַמיליע ביעזשונסקאַ

ראַדאָם

א סך ברכות און הצלחה — ווינטשן מיר אונד־זער זייער גיערטע לערערן פרל. יהודית געל־בלום (לאָדזש) צו איר תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע)

פאַמיליע מילשטיין

ראַדאָם

אונדזער ליבסטע, טייערסטע און חשובסטע לע־רערן פרל. י. געלבלום (לאָדזש) צו דער תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע) ווינטשן מיר א קוואַל מיט האַרציקע בעסטע מזל-טוב־ברכות און פיל שטראַלנדיקן גליק.

פירערן חנה קעלמאַן

גיטרייע שילערנס פון 3 ק.

ראַדאָם

אונדזער הייס גיליבטע און זיסינקע לערערן פרל. געלבלום (לאָדזש) צו דער תנאים מיט ה' ניי־פעלד (זד. וואָלע) ווינטשן מיר [illegible] קינדער, אונדזערע טיף האַרציקע און וואַרעמע מזל-טוב־וואונטשן און פיל, פיל פרייד.

פירערן פראַדל האַראָוויטש

גיטרייע שילערנס פון 2 ק.

ראַדאָם

א האַרציקן מזל-טוב, א סך, א סך פרייד ווינטשן מיר אונדזער ליבסטע און טייערע לערערן פרל. געלבלום (לאָדזש) צו דער תנאים מיט ה' נייפעלד (זד. וואָלע).

פירערן רייזל מאַרגוליעס

און 1 ק.

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ג. פירערן הינדע בורשטין (קראָקע) צו איר תנאים מיט ה' ישראל גראָס (וויעליצקא). זאָל אייער לעבן גיקרוינט זיין מיט ברכה און אייביקע צופרידנהייט.

חנה און מלכה פערלגעריכט

לאה ראָזנצווייג און חנה וואַנג

קראָקע

א האַרציקן מזל-טוב אונדזער ליבע פירערן פריידע לוקסנער צו איר תנאים מיט ה' שמעון כיהן ווינטש

פאַרוואַלטונג

"בנות", "בתי"

צעשין

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ליבער און איבערגעגעבענער בנות-חברה ריבא רובין (יאַסלא) צו איר תנאים מיט ה' יצחק שניי־רער (אָפּצין) זאָל אייער עתיד זיין א קייט פון אייביקן גליק און צופרידנהייט.

לערערן מ. ענגלענדער

בנות אגודת ישראל

מקירות לבנו הננו מברכות את חברותנו היקרה ריבא רובין לבואה בברית האירוסין עם מר יצחק שנירר בברכת מז"ט חמה.

חברותיך עולות.

יסלה.

א ברכהפולן מזל-טוב ווינטש איך מיין ל. שוועס־טער יוכבד וואַסערטייל צו איר תנאים מיט ה' רובינשטיין (קראָקע). השי"ת זאָל אייך בענטשן מיט אלים גוטן, עושר וגדולה יתאחדו על שלחנכם ועתידכם יהי' מבורך בכל טוב עדי עד.

דיין שוועסטער

דאָבאַ וואַסערטייל.

שטשעקאָטשין.

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער טייערן ברודער מנחם שעכטער (נאָווי-טאַרג—ירושלים) צו זיין תנאים מיט פרל. פייגע ערליך (וואַר־שע—תל-אביב). זאָל השית באַגליקן אייער עתיד מיט ברכה והצלחה.

דיינע שוועסטערן

חוה און סעמ. מלכה שעכטער

מזל-טוב!

ל. פרומעט! נעם צו פון אונדז די טיף האַר־ציקסטע ברכות צו דיין תנאים מיט ה' יוסף קויפמאַן (תל-אביב). זייט גליקלעך אויף אייער גאַנץ לעבן.

דיינע עלטערן, ברודער שלמה יעקב און פאַמיליע, גישוויסטער: רויזע גיטל — סלופּצע, ברודער ישעי' אברהם און פאַמיליע, שוועסטער מאַנספעלד, שוו. שעראַדזקי און פאַמיליע, ברודער הערש לייב און פאַמיליע, פאַמיליע פאָדסטאַווסקי.

סלופּצע, גאלין.

ברכות לבביות, ברכות מזל-טוב לחברותינו החביבות בקיבוץ בתל-אביב לאירושיהן

לאה קלמנוביץ (ורשה) עם האדון שמואל טייטלבוים (קראָקע), הינדא ביאַלר (מינסק־מאזוב.) עם האדון יעקב קנובלוביץ (קאַליש), שרה לוין (סלאָנים) עם ה' יחיאל קורץ (ווין) ולנשואים

שרה שמולביץ (קעלם) עם האדון אברהם אבראמזון (רוסי'). מאחלות לכלכם אשר והצלחה רבה בכל אשר תפנו בדרך החדשה.

חברות הקיבוץ של

בנות אגודת ישראל

בתל־אביב

ע"ש שרה שנירר ע"ה.

א האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר ח' עלא טכוזשעווסקא מיט ה' אייבעשיץ (קאָוואַל), ח' פערל בערקע מיט ה' שטייער (טורעק), [illegible] (קאַליש) צו זייערע חתונות.

ח' צירל וואַקסמאַן מיט ה' מאַנספעלד (קאַליש) די פאַרוו.-מיטגלידערן, ביבליאָטעקאַרן ח' מאַלע שווייצער מיט ה' שאַטאַן (לאָדזש), ח' מחלה פילץ מיט ה' שאַלעוויטש (קאַליש), פירערן שיינדל פערלע מיט ה' פרענקעל (בילין) צו זייערע תנאים. גליק און צופרידנהייט זאָל אייך תמיד באַגלייטן.

בנות אגודת ישראל

פאַרז. פרוי פערלע

קאַליש.

א ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזערע גי־טרייע חברות ב. ט. קוואַסנער צו איר חתונה מיט ה' קערש (לאָדזש) ווי אויך געלאַ ליפּ־שיץ צו איר תנאים מיט ה' ראַקמאַן (לאָסק) יהי עתידכן מזהיר.

בנות אגודת ישראל

לער. ט. יערוזאַלעם.

לאָסק.

א האַרציקן מזל-טוב צו דער פאַרלאָבונג פון שיינדל פערלע (קאַליש) מיט ה' מנחם פרענקעל (בילין) שיקט

שרה בערלינער.

קאָבילין.

אונדזער טייערע לערערן און פירערן ח. פאַרן דריקן מיר אויס דעם טיפסטן מיטגעפיל צו דער פטירה פון איר הייסגיליבטן פאָטער ע"ה שטאַרקונג און טרייסט זאָל זי אין איר אר־ביט געפינען.

עלא גערסטנער

ביילא שפיגלמאַן

עלא ברוימער

בלימא דעמביצער.

וויעליטשקא.

Redaktor: Luzer Gerszon Frydenzon, Adres Redakcji: „Bajs Jakow" Łódź, Kilińskiego 44.

Wydawca: Centr. Org. Żydów Ort. Sekr. dla Sekcji Żeńskiej. „Bnos Agudas Isroel". Łódź, Kilińskiego 44.

Druk. M. Rozensztajn, Piotrków-Trybunalski Pl. Trybunalski 4.

פאַר גראַטולאַציעס מוז גיצאָלט ווערן פריערויס:

P.K.O 602.295. Tel. 109-77.